

Nr 141

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående dispositionen av vissa kronolägenheter, m. m.; given Stockholms slott den 21 mars 1958.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Gösta Netzen

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas bland annat frågan om överföring till domänverkets förvaltning av vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter ävensom om försäljning av sådana lägenheter. På grundval av en i ämnet verkställd utredning föreslås, att vissa inom skogslandet ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län belägna kronolägenheter skall överföras till domänverkets förvaltning, dock att överflyttning av norrländska fjällägenheter under en övergångstid av 4 år eller intill den 1 juli 1962 skall vara beroende av särskilda förutsättningar.

Vidare behandlas i propositionen skilda åtgärder i syfte att åstadkomma vidgad decentralisering av beslutanderätten i hithörande ärenden ävensom bättre likformighet i tillämpningen av bestämmelserna på området. Härjämte föreslås bland annat vissa utvidgningar och en precisering av rätten till flyttningsbidrag till innehavare av kronolägenheter, som bör nedläggas.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 mars 1958.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, KJELLIN, JOHANSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Netzén, frågor angående *ändrade bestämmelser beträffande dispositionen av vissa kronolägenheter, m. m.* samt anför därvid följande.

A. Inledning

Genom beslut den 11 maj 1956 anbefalldes Kungl. Maj:t lantbruksstyrelsen att i samråd med domänstyrelsen — under beaktande av vad jordbruksutskottet anfört i sitt av riksdagen godkända utlåtande 1956: 16 — företaga en av utskottet förordad översyn rörande dispositionen av vissa kronolägenheter, m. m. Lantbruksstyrelsen har den 10 september 1957 inkommit med förslag angående dels överföring till domänverket av vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter, dels försäljning av dylika lägenheter.

Över lantbruksstyrelsens förslag har efter remiss yttranden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, domänstyrelsen, bostadsstyrelsen, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, lantbruksnämnderna i nyssnämnda län, statens fritidsnämnd, Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund samt Svenska turistföreningen. Vid bostadsstyrelsens yttrande har fogats yttranden av länsbostadsnämnderna i Västerbottens och Norrbottens län. Länsstyrelserna har vid sina utlåtanden fogat yttranden från lappfogdarna i resp. län.

Lantbruksstyrelsen har sedermera i skrivelse den 13 januari 1958 framfört ytterligare synpunkter i anslutning till styrelsens förenämnda förslag samt hemställt om ändrade bestämmelser i fråga om flyttningsbidrag och avträdesersättning till innehavare av fjällägenheter och därmed jämförbara lägenheter under lantbruksorganisationens förvaltning.

Över lantbruksstyrelsens skrivelse den 13 januari 1958 har yttranden

inhämtats från statskontoret, riksräkenskapsverket, domänstyrelsen, bostadsstyrelsen, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, lantbruksnämnderna i nyssnämnda län samt Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund. Bostadsstyrelsen har tillika överlämnat yttranden från länsbostadsdirektörerna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Vid länsstyrelsernas utlåtanden har fogats yttranden från lappfogdarna.

I detta sammanhang torde även till behandling få upptagas 2 skrivelser från lantbruksstyrelsen *dels* den 22 oktober 1955 med förslag till ändringar av kungörelsen den 20 juni 1947 (nr 267) angående upplåtelse av norrländska fjällägenheter, m. m. och kungörelsen den 2 juni 1950 (nr 339) med vissa bestämmelser rörande äldre kronolägenheter ävensom med förslag till andra åtgärder, *dels* den 31 oktober 1955 med redogörelse för vissa av turismens och friluftslivets organisationer lämnade synpunkter på hithörande lägenheters betydelse för organisationernas verksamhet.

Över skrivelsen den 22 oktober 1955 har efter remiss yttranden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, kammarkollegiet, domänstyrelsen, byggnadsstyrelsen, länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län samt Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund.

Jag torde i det följande i korthet få redogöra för innehållet i lantbruksstyrelsens olika förslag samt för yttrandena däröver. Dessförinnan torde jag emellertid något få beröra nu gällande bestämmelser på ifrågavarande område, i vad de har samband med nyssnämnda förslag.

B. Gällande bestämmelser

Bestämmelser angående de under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheterna meddelades i Kungl. Maj:ts brev den 20 juni 1947. Genom nämnda brev utfärdades *dels* förenämnda kungörelse 1947: 267 angående upplåtelse av norrländska fjällägenheter, m. m., *dels* föreskrifter att de före den 1 juli 1947 upptagna jämtländska arrendelägenheter samt fjällägenheter, skogstorp och odlingslägenheter ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län, som icke komme att omföras till norrländska fjällägenheter, skulle bibehållas i dåvarande upplåtelseform — såvida de icke blev omedelbart nedlagda — och överflyttas till egnahemsorganisationens förvaltning. Den 1 juli 1948 överfördes förvaltningen till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna.

Enligt kungörelsen 1947: 267 (ändrad genom kung. 1948: 353; 1950: 337; 1954: 190) må Kungl. Maj:t å renbetesfjällen i Jämtlands län samt å kronomark ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län, då så finnes påkallat med hänsyn till den allmänna samfärdseln eller eljest ur allmän synpunkt, mot årlig avgift upplåta jordbrukslägenhet under nyttjanderätt (norrländsk fjällägenhet). Då Kungl. Maj:t medgivit, att norrländsk fjällägenhet må upplåtas, skall på lantbruksnämnden ankomma att bestämma den årliga avgiften samt de villkor i övrigt, på vilka upplåtelsen

skall ske. Den årliga avgiften för lägenheten må ej sättas högre än som finnes skäligt med hänsyn till lägenhetens beskaffenhet. Vid avgiftens bestämmande skall hänsyn även tagas till de kostnader, som kronan haft och har att vidkännas för lägenhetens iordningställande.

Av lägenhetens mark skall genom kronans försorg i regel iordningställas så stor del, att 2 kor kan födas å lägenheten och potatis kan odlas för husbehov. I kontraktet skall anges, i vilken omfattning och inom vilken tid övrig odlingsbar mark, som finnes å lägenheten, skall uppodlas. Genom kronans försorg skall lägenheten vidare förses med boningshus, nödiga ekonomibyggnader och övriga för jordbrukets drift erforderliga anläggningar. Intill dess lägenheten iordningställts på nyssnämnda sätt, utgår ej avgift för lägenheten.

Det åligger kronan att å de byggnader, som erfordras för jordbruket, verkställa sådana reparationer, som är nödvändiga för deras bibehållande i brukbart skick. Denna skyldighet gäller dock ej reparationer, som är av allenast mindre omfattning eller föranletts av lägenhetshavarens vållande. Lägenhetshavaren är skyldig att väl hävda den upplåtna jorden och att avhjälpa sådana brister å kronan tillhöriga nödiga byggnader, som föranleder blott mindre reparationer. Lägenhetshavaren skall hålla erforderlig brandredskap. Den, till vilken norrländsk fjällägenhet upplåtits före den 1 juli 1950, skall fr. o. m. nämnda dag vara befriad från skyldighet att hålla byggnaderna å lägenheten brandförsäkrade men i stället vara pliktig att årligen erlägga brandriskersättning med belopp, som lantbruksnämnden äger bestämma men som ej må överstiga hälften av normal försäkringspremie.

Lägenhetshavare kan erhålla räntefritt inventarielån med högst 3 000 kr. för anskaffande av nödiga jordbruksinventarier, utsäde, gödningsämnen, foder och dylikt samt till andra nödvändiga utgifter för igångsättande av driften å lägenheten. Inventarielån må ej utlämnas senare än 5 år från det lägenheten tillträdes och skall i regel fr. o. m. femte kalenderåret efter det, då tillträdet ägt rum, återbetalas med minst en tiondedel årligen.

Finner lantbruksstyrelsen, att lägenhet bör nedläggas och avträdes densamma, må lägenhetshavaren tillerkännas flyttningsbidrag med skäligt belopp. Därest lägenhetshavaren enligt lagen om nyttjanderätt till fast egendom är berättigad till avträdesersättning med 2 500 kr. eller mera, må flyttningsbidrag utgå med högst 2 500 kr. I annat fall skall iakttagas, att summan av flyttningsbidrag och sådan ersättning, som nyss sagts, ej må överstiga 5 000 kr.

I Kungl. Maj:ts brev den 2 juni 1950 har föreskrivits bl. a., att vissa bestämmelser i kungörelsen 1943: 532 angående upplåtelse av kronotorp samt i kungörelsen 1950: 339 med vissa bestämmelser rörande äldre kronolägenheter skall gälla jämväl de i det föregående omförmälda äldre, till norrländska fjällägenheter ej omförda lägenheterna.

För lägenhet, som upplåtits enligt kungörelsen 1950: 339, må erläggas årlig avgift. Till utgångspunkt vid årsavgiftens bestämmande skall tagas ett grundbelopp, som för kolonat skall utgöra 60 kr. och som för annan lägenhet skall motsvara vad som enligt det förra avtalet utgått i årsavgift för arrendeåret närmast före den 1 juli 1950 eller, om lägenhetshavaren då var befriad från avgiftsskyldighet, det belopp som skulle utgått, därest så ej varit fallet. Till grundbeloppet skall läggas skälig brandriskersättning.

Enligt ifrågavarande bestämmelser må utgå byggnadshjälp med ett belopp, motsvarande högst 80 procent eller, om särskilda skäl föranleder där-

till, högst 90 procent av den godkända byggnadskostnaden. I byggnadskostnaden må ej inräknas värdet å virke eller annat material, som av kronan kostnadsfritt tillhandahålles för byggnadsföretaget. Beviljas nyssnämnda byggnadshjälp och är ej fråga allenast om botande av brandskada, må årsavgiften höjas. Därvid må i regel fästas avseende endast vid sådan del av byggnadshjälp, som överstiger det understöd lägenhetshavaren högst skulle kunnat för samma ändamål erhålla i form av räntefri stående del av egnahemslån eller räntefritt stående förbättringslån enligt kungörelsen 1948: 546 om egnahemslån och förbättringslån eller såsom statsbidrag enligt kungörelsen 1948: 342 angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m. Har lägenhetshavaren redan förut men senare än den 1 januari 1940 kommit i åtnjutande av statligt bidrag eller därmed jämförligt lån för förbättring av byggnaderna, må dock i skälig omfattning tagas hänsyn även till annan del av byggnadshjälp än nyss sagts. I detta sammanhang torde lämpligen böra erinras om att vid riksdagsbehandlingen av denna fråga uttalades, att en höjning av avgiften med 1 procent av nyssnämnda del utav byggnadshjälp ansågs skälig.

Innehavare av här ifrågavarande lägenhet skall fr. o. m. den 1 juli 1950 vara befriad från skyldighet att hålla byggnaderna å lägenheten brandförsäkrade men skall i stället vara pliktig att årligen erlægga brandriskersättning med belopp, som lantbruksnämnden äger bestämma men som ej må överstiga hälften av normal försäkringspremie.

Beträffande inventarielån gäller bestämmelserna i kungörelsen 1943: 532 angående upplåtelse av kronotorp i tillämpliga delar.

Avträdes äldre lägenhet till kronan, skall lägenhetshavaren vara berättigad till ersättning för förbättringsåtgärder, som efter senaste tillträdessyn vidtagits med avseende å lägenhetens jord eller sådana byggnader, till vilka lägenhetshavaren ägt erhålla fritt virke. Sådan avträdesersättning beräknas särskilt för jord och särskilt för byggnader. För ersättningens bestämmande skall från sammanlagda arbets- och materialkostnaden för förbättringsåtgärderna i fråga dragas dels värdet å material, som tillhandahållits av kronan, dels beloppet av statsbidrag och därmed jämförliga lån, som lämnats i syfte att underlätta odlings- eller jordförbättrings- resp. byggnadsföretag å lägenheten. Därest det ökade värde, som jorden resp. byggnaderna kan — frånsett brist som vållats av lägenhetshavaren — anses till följd av förbättringsåtgärderna äga vid avträdet, icke uppgår till fulla beloppet av den sammanlagda kostnaden för åtgärderna, skall det på nyss angivet sätt beräknade ersättningsbeloppet nedsättas i proportionellt motsvarande omfattning. Är lägenhetshavaren enligt nyssnämnda bestämmelser berättigad till avträdesersättning med 2 500 kr. eller mera, må flyttningsbidrag utgå med högst samma belopp. I annat fall skall iakttagas, att summan av flyttningsbidrag och avträdesersättning ej må överstiga 5 000 kr.

C. Överföring till domänverket av vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter

Lantbruksstyrelsens förslag

Lantbruksstyrelsen erinrar till en början om att statsmakterna, då de för 10 år sedan anförtrodde nyssnämnda lägenheter åt egnahemsorganisationens förvaltning, torde ha vägletts av önskemålet att få lägenheterna i dessa områden under enhellig ledning och uppsikt. Bland de utslagsgivande

synpunkterna på administrationen av kronolägenheterna inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län var domänverkets intresse av att säkerställa behovet av arbetskraft på de kronoparker, som låg nedom odlingsgränsen. För skötseln av kronans marker ovanför odlingsgränsen ansågs lägenheternas innehavare behövliga endast i ringa omfattning och kunna beredas stadigvarande arbete blott på ett jämförelsevis fåtal ställen. Vidare hystes en förmodan, att arrendatorerna själva skulle vara föga villiga att åtaga sig kontraktensligt arbete i kronoskogarna åt domänverket. Dessa övertaganden resulterade i att en uppdelning av lägenheterna på ifrågakommande myndigheter, d. v. s. domänstyrelsen och egnahemsstyrelsen, ansågs böra ske och att odlingsgränsen lämpligen kunde tagas såsom skiljelinje. Egnahemsstyrelsen väntades emellertid upphöra som fristående verk genom den samtidigt planerade sammanslagningen med lantbruksstyrelsen och man räknade med att lantbruksorganisationen skulle få resurser, som väl lämpade sig för att omhänderha lägenheterna. Den 1 juli 1948 överfördes förvaltningen från egnahemsstyrelsen till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna.

I anledning av Kungl. Maj:ts förenämnda utredningsuppdrag den 11 maj 1956 har lantbruksstyrelsen anmodat lantbruksnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län att inkomma med yttranden och förslag i ämnet. Av de avgivna yttrandena har lantbruksstyrelsen bibringats den uppfattningen, att förhållandena inom fjälltrakterna utvecklats i sådan riktning, att förvaltningsfrågan ånyo aktualiserats och att tiden nu är inne för en överflyttning av vissa lägenheter från lantbruksstyrelsen till domänstyrelsen såsom den skogsförvaltande myndigheten.

Domänstyrelsen, med vilken lantbruksstyrelsen samrätt, har förklarat sig beredd att närmare pröva förslag om övertagande av sådana lägenheter ovan odlingsgränsen i Västerbottens län och Norrbottens län, vilka är belägna inom skogslandet och vilkas innehavare i större eller mindre utsträckning redan arbetar åt domänverket. Därvid har domänstyrelsen dock förutsatt, att samtliga ifrågakommande lägenheter ligger inom vissa angivna områden och kan beräknas bli omförda till kronotorp enligt kungörelsen 1943: 532 angående upplåtelse av kronotorp eller att med arrendatorerna kan träffas överenskommelse om upplåtelser jämlikt kungörelsen 1950: 339 med vissa bestämmelser rörande äldre kronolägenheter. Enligt domänstyrelsens mening bör samtliga lägenheter inom ett geografiskt begränsat område förvaltas av en och samma myndighet och överflyttning således ej äga rum, om någon arrendator inom området håller fast vid sitt fjällägenhetskontrakt. Lägenheter, som beräknas bli nedlagda inom den närmaste framtiden, bör enligt domänstyrelsens mening avvecklas i de nuvarande organens regi, d. v. s. av lantbruksorganisationen. I övrigt har beträffande domänstyrelsens inställning till förslaget om övertagande av ifrågakommande lägenheter anförts följande.

F. n. har domänverket under sin förvaltning i de båda nordligaste länen dels kronotorp enligt 1943 års kungörelse, härefter benämnda kronotorp/43, dels kronolägenheter enligt 1950 års bestämmelser i fortsättningen benäm-

da kronolägenheter/50, dels ett antal till någon av sagda båda upplåtelseformer icke omfördade äldre skogstorp, odlingslägenheter, kolonat och kronotorp.

Vid samråd under hand har domänstyrelsen framhållit, att de olägenheter för dennas verksamhet, som följer av ett övertagande utav lägenheter, vilkas innehavare motsätter sig att låta arrendekontrakten i fortsättningen avse upplåtelse såsom kronotorp/43 eller kronolägenheter/50, är särskilt framträdande i fråga om norrländska fjällägenheter. Domänstyrelsen har funnit, att det för styrelsen såsom affärsdrivande verk med skogsbruk till huvuduppgift saknas över huvud anledning att taga befattning med hithörande lägenheter — för vilka hittills icke ifrågasatts något kontraktsenligt arbete på kronoskogarna — i andra fall än där innehavarna är beredda att liksom flertalet av domänverkets övriga arrendatorer åtaga sig skogsarbete på sätt som förutsättes vid upplåtelse av kronotorp. Enligt 1943 års bestämmelser skall vid upplåtelse av kronotorp mellan domänstyrelsen och kronotorparen överenskommas, i vilken utsträckning torparen skall vara skyldig att åtaga sig arbete på kronoskogarna, mot det att han å andra sidan skall äga påfordra, att avtalat arbete också skall beredas honom till avtalsenlig eller i orten gängse lön. Den huvudsakliga skillnaden mellan norrländska fjällägenheter och kronotorp/43 torde vara, att med upplåtelse av de förstnämnda icke är förbundet något arbetsavtal, medan de är likställda så till vida att kronan i bägge fallen svarar helt för lägenheternas iordningställande med åbyggnader och andra för jordbrukets drift erforderliga anläggningar. Kronotorp/43 är således egentligen att betrakta såsom tjänsteboställen för domänverkets skogsarbetare. Visserligen föreligger ej heller för övriga arrendatorer under lantbruksstyrelsen arbetsavtal men deras lägenheter intager därvidlag och i övrigt en ställning, likartad med de domänverkets äldre lägenheter, som icke blivit omfördade till kronotorp/43. Från domänstyrelsens sida har med hänsyn till berörda förhållanden föreslagits, att överflyttningen, i vad den avser norrländska fjällägenheter, bör verkställas endast allt efter som innehavarna förklarar sig villiga att medverka till att deras lägenheter omföres till kronotorp/43 eller kronolägenheter/50.

Innehållet i förenämnda yttranden från lantbruksnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län har lantbruksstyrelsen sammanfattat på följande sätt.

Jämtlands län intager en särställning så till vida, att där enligt lantbruksnämndens utredning icke torde finnas några ytterligare lägenheter, möjligen med undantag av ett par i Ljusnedal, som lämpligen kan ifrågakomma för överföring till domänverket. Inga av nämndens arrendatorer torde nämligen ha sin huvudsakliga utkomst av skogsarbete åt kronan eller ha annan särskild anledning att anlita domänverket. För dessa arrendatorer torde kreatursskötsel, turism och skogsarbete i förening bilda försörjningsunderlaget.

För Västerbottens del har av lantbruksnämnden företagen utredning visserligen givit vid handen, att från arrendatorernas sida icke kan väntas någon allmän anslutning till planerna på att omföra fjällägenheter till kronolägenheter under domänverkets förvaltning på de villkor med hl. a. arbetsåtagande på kronoskogarna, som domänstyrelsen vill uppställa. Ur nämndens synpunkt anses det emellertid både önskvärt och nödvändigt, att de lägenheter, vilka ligger inom länets skogsland, kommer under en skoglig myndighet, som har bättre organisatoriska resurser än nämnden att handha de krävande uppgifterna att bereda arrendatorerna stadigvarande arbetsinkomster samt att leda och övervaka lägenheternas upprustning. Genom sina revir har domänverket redan en beprövad lokalorganisation med de bästa

förutsättningar att taga hand om dessa lägenheter liksom tidigare skett med motsvarande lägenheter nedanför odlingsgränsen. Kronan är den störste skogsägaren inom området, där skogsbruket bildar huvudnäringen. Nämnden hävdar den meningen, att en sådan form för överflyttning av lägenheterna inom skogslandet till domänverket bör sökas, att samtliga där befintliga lägenheter kan föras över, trots att de huvudsakligen utgöres av fjällägenheter enligt kungörelsen 1915: 169 angående upplåtande av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker eller av norrländska fjällägenheter. Enligt nämnden bör detta även ske oberoende av vilken upplåtelseform lägenheterna i fortsättningen kan förväntas bli underkastade. Inom nämndens område är det fråga om 67 lägenheter, varav 2 odlingslägenheter, 7 skogstorp, 37 fjällägenheter och 21 norrländska fjällägenheter. Av dessa torde 3 fjällägenheter och 1 norrländsk fjällägenhet komma att nedläggas.

Lantbruksnämnden i Norrbottens län förordar överflyttning till domänverket av vissa angivna lägenheter, av vilka inga blivit omförda till norrländska fjällägenheter. Förslaget omfattar 34 lägenheter, samtliga belägna inom skogslandet med undantag av några lägenheter vid Porjus. Ifrågavarande lägenheter har enligt vad nämnden funnit numera förlorat sin karaktär av fjällägenheter, då de är belägna utom den egentliga fjällregionen och vanligen intill allmän väg samt inom domänverkets intresseområde. Arrendatorernas främsta arbetstillfällen erbjudes också på kronans skogar.

Enligt lantbruksstyrelsen kan det fastslås, att lantbruksnämndernas omförmälda förslag i väsentliga delar överensstämmer med de av domänstyrelsen framförda synpunkterna. Jämtlands län, där ingen omreglering tycks vara aktuell, kan följaktligen lämnas åsido i sammanhanget. Någon meningsskiljaktighet torde icke heller föreligga beträffande de lägenheter, som i Norrbottens län ifrågasättes för överflyttning. För Västerbottens län har däremot nämnden givit uttryck åt en ståndpunkt, som förestavats av andra synpunkter än domänstyrelsens.

Härmed har lantbruksstyrelsen kommit in på ett mera betydande spörsmål, varom meningarna är delade. Lantbruksstyrelsen utgår från att syftet med den ifrågasatta reformeringen av administrationen i främsta rummet varit att med hänsyn till lägenheternas belägenhet i avseende å behovet av och tillgången på skogsarbete såsom inkomstkälla för arrendatorerna vinna en rationellare uppdelning av lägenheterna mellan lantbruksstyrelsen och domänstyrelsen. Enligt lantbruksstyrelsen torde härav följa, att huvudvikten bör läggas mera på försörjningsbetingelserna än på upplåtelseformerna. Lantbruksstyrelsen finner det av största vikt att, när nu en omreglering överväges, en för såväl arrendatorerna som jordägaren geografiskt och praktiskt ändamålsenlig uppdelning och förvaltning erhålles. Det kan övervägas att låta den s. k. skogsodlingsgränsen vara normerande i stället för såsom hittills odlingsgränsen. Emellertid torde en dylik gränsförskjutning icke vara genomförbar utan vidare. Uppenbarligen bör undvikas att uppdelas lägenheterna inom ett mindre område på skilda myndigheter. Då det måste räknas med att en del innehavare av fjällägenheter — vare sig det gäller äldre fjällägenheter eller norrländska fjällägenheter — motsätter sig över-

gång till någon av domänverkets båda nyssnämnda upplåtelseformer, uppstår frågan hur lämpligen bör förfaras med dylika områden, som därigenom splittras. En kompromiss på så sätt, att det övervägande antalet av ena eller andra slaget lägenheter får vara bestämmande, innebär enligt lantbruksstyrelsen en otillfredsställande lösning.

Lantbruksstyrelsen framhåller att — även om det för domänverket skulle vara förbundet med vissa olägenheter att handha även fjällägenhetsupplåtelser — synes så knappast bli fallet beträffande de kvarstående äldre fjällägenheterna. Sistnämnda lägenheter torde nämligen få anses jämställda med de av domänverket nedanför odlingsgränsen redan förvaltade äldre upplåtelser av kolonat, skogstorp, odlingslägenheter och även kronatorp, där arrendatorerna icke iklätt sig arbetsåtagande på kronans skogar men likväl i större eller mindre omfattning arbetar för kronans räkning eller vilkas arbetskraft icke alls kan påräknas. Lantbruksstyrelsen har tidigare framhållit, att lägenheternas möjligheter att fortbestå är till största delen beroende av huruvida och i vilken utsträckning arbetstillfällena kan beredas innehavarna genom domänverket. Det får ej heller förbises, att utvecklingen kan medföra, att upplåtelseformerna kommer att omprövas i fortsättningen. Omregleringar av upplåtelseform kan enligt styrelsen också tänkas i samband med byte av arrendator vid exempelvis dödsfall eller arrendeperiodernas utgång. Det torde sålunda bli möjligt att successivt dirigera de nya upplåtelseerna i önskvärd riktning.

Vad angår överflyttningen till domänverket av norrländska fjällägenheter framhåller lantbruksstyrelsen, att omföring till kronatorp/43 redan från början kan genomföras beträffande en del av ifrågakommande lägenheter. Lantbruksstyrelsen utgår från att många av de återstående lägenheterna kan omföras så småningom, allteftersom arrendatorerna finner fördelaktigt att övergå till att bli kronatorpare och därmed få säkrare arbetsmöjligheter.

Såsom lantbruksnämnden i Västerbottens län anfört, erbjuder nämnden icke en särskilt ändamålsenlig organisation för handhavandet av lägenheterna. För detta ändamål är domänverket med sin lokalt förgrenade förvaltning bättre rustat liksom för att ordna med erforderliga arbetstillfällen i kronoskogarna. Enligt lantbruksstyrelsen har erfarenheten visat, att verksamheten blivit tungrodd för nämnden, som har sin personal placerad i residensstaden men saknar lokalorgan motsvarande reviren ute i bygderna.

Såvitt lantbruksstyrelsen kunnat finna, förefaller en överflyttning till domänverket vara ägnad att påtagligt förbättra och trygga arrendatorernas ställning, samtidigt som den statliga administrationen rationaliseras och effektiviseras. Det är därför angeläget, att förvaltningsreformen får den omfattning, som förhållandena kan betinga och möjliggöra.

Det anförda torde ha givit vid handen, att lantbruksstyrelsen finner övervägande skäl tala för att domänverket inträder som förvaltare av samtliga lägenheter inom skogslandet i Västerbottens län i stället för lantbruksorganisationen. Emellertid föreslår lantbruksstyrelsen med hänsyn till domänstyrelsens betänkligheter i fråga om mottagandet av norrländska fjällägen-

heter, att överflyttningen verkställes, allteftersom innehavarna är införstådda med att deras lägenheter omföres till kronotorp enligt 1943 års kungörelse eller kronolägenheter enligt 1950 års bestämmelser. Vidare torde det vara lämpligt att lägenheter, som vid förvaltningsreformens ikraftträdande beräknas inom den närmaste tiden bli nedlagda, undantages och avvecklas i lantbruksorganisationens regi. Vilka lägenheter som kan beröras härav, torde vid den aktuella tidpunkten få fastställas av lantbruksstyrelsen efter samråd med domänverket.

Även beträffande Norrbottens län har förslaget följt riktlinjen, att de lägenheter, som på grund av sitt läge i skogsbygden huvudsakligen är beroende av arbete i kronans skogar för sitt fortbestånd, skall överföras till domänverkets förvaltning. Förslaget omfattar sålunda en större sammanhängande grupp lägenheter i nordöstra delen av Arjeplogs socken, några lägenheter i Jokkmokks socken samt den i Gällivare socken belägna lägenheten Björkudden. Lägenheterna i den förstnämnda gruppen ligger vid eller nära landsvägen Arjeplog—Norra Bergnäs—Brännudden (—Moskosel) och i en skogsbygd, där kronoparkerna starkt dominerar. De något längre väster ut belägna lägenheterna har icke medtagits, enär de ligger i fjällregionen och flertalet av dessa torde komma att nedläggas. Som förklaring till att lägenheterna i trakten av Porjus icke föreslagits till överföring till domänverkets förvaltning kan nämnas, att dessa lägenheter närmast är bostadslägenheter för icke-jordbrukare, i ett par fall dock jordbrukslägenheter utan anknytning till skogsarbete. Lägenheten Björkudden i Gällivare socken omfördes genom Kungl. Maj:ts beslut den 29 mars 1946 till kronotorp/43 och nybebyggdes av domänverket under åren 1945—1948. Sedan det uppmärksammats, att lägenheten ligger ovan odlingsgränsen, överfördes den till lantbruksnämndens förvaltning.

Lantbruksnämndens i Norrbottens län förslag till uppdelning av lägenheterna i länet skulle medföra, att gränsen mellan domänverkets och lantbruksorganisationens förvaltning i avseende å kronolägenheter skulle komma att gå i gränsområdet mellan fjällregion och skogsbygd. Genom förslaget skulle inga norrländska fjällägenheter i länet överföras till domänverket men väl åtskilliga äldre fjällägenheter. Såsom tidigare anförts är dessa till upplåtelseformen så lika andra äldre lägenheter, som redan står under domänverkets förvaltning, att det enligt lantbruksstyrelsens mening icke torde vara någon olägenhet, att de av nämnden föreslagna lägenheterna överföres till domänverket. Om domänstyrelsens administration skulle begränsas till de lägenhetstyper, som redan ingår i verkets förvaltning, skulle hela den av riksdagen ifrågasatta reformen äventyras.

Yttrandena

Lantbruksstyrelsens förslag att överföra vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter till domänverket tillstyrkes eller lämnas i huvudsak utan erinran av *samtliga remissinstanser*, som yttrat sig härom.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser i likhet med lappfogden och lantbruksnämnden i länet, att överflyttningen av förvaltningen utav ifrågavarande lägenheter icke bör göras beroende av det i förslaget angivna villkoret, att norrländsk fjällägenhet skall övertagas av domänstyrelsen endast om sådan lägenhet kan omföras till kronotorp eller kronolägenhet enligt 1943 års resp. 1950 års bestämmelser. Vid en av nämnden verkställd undersökning har framkommit, att av de innehavare till norrländska fjällägenheter, som kan komma i fråga för omföring, 14 har sin huvudsakliga inkomst från domänverkets skogar, 1 är virkesmätare hos tunningsföreningen, 1 är byggnadsarbetare och 3 är sjuka. På 1 av dessa lägenheter saknas f. n. arbetsför manlig arbetskraft. Det anförda visar, att domänverket är huvudarbetsgivare åt innehavarna av de norrländska fjällägenheterna inom det aktuella området. Det förhållandet att nyssnämnda lägenhetshavare icke har arbetsplikt liksom innehavare av kronotorp/43, synes icke vara tillräckligt skäl att bibehålla dessa lägenheter under lantbruksorganisationens förvaltning. Enligt nämndens uppfattning bör alla fjällägenheter i skogs-zonen ovan odlingsgränsen överflyttas till domänverket. Kan någon särskild form för upplåtelse av dessa lägenheter icke finnas vid eventuell överflyttning till domänverket, bör desamma inordnas under domänstyrelsens förvaltning i nuvarande upplåtelseformer.

Domänstyrelsen påpekar, att det beträffande lägenheterna nedan odlingsgränsen stundom visat sig ändamålsenligt att omföra en jordbrukslägenhet till skogsarbetarbostad utan jordbruk. Vid övertagandet av vissa lägenheter ovan odlingsgränsen förutsätter styrelsen därför, att länsstyrelserna och lappväsendet visar tillmötesgående, därest det i något fall skulle bli aktuellt med omföring av en fjällägenhet till bostadslägenhet för domänverkets skogsarbetare.

Lappfogdarna i Norrbottens län framhåller, att ur lappväsendets och renskötselns synpunkt hinder ej synes föreligga mot att förvaltningen av ifrågavarande lägenheter i länet övertages av domänverket. Enligt lappfogdarna måste det anses vara ändamålsenligt, att den myndighet, genom vars verksamhet lägenhetshavare får sin försörjning, också svarar för förvaltningen av sådana lägenheter. Lappfogdarna understryker, att av utredningen i ärendet ej klart framgår, i vilka former uppgörelserna med lägenhetshavarna är avsedda att äga rum. En möjlig form torde vara, att domänverket i egenskap av ny upplåtare övertager arrendekontrakten å lägenheterna på oförändrade villkor för återstående arrendatorer. Då tillägg i eller ändringar av berörda arrendevillkor skulle befinnas erforderliga, synes det vara lämpligt, att länsstyrelserna får taga del av de kontrakt, som kan komma att upprättas med arrendatorerna av de överflyttade lägenheterna. I vissa avseenden, såsom i fråga om arrendatorns rätt att låta andra personer bo på lägenheten och att hålla hund där, kan renskötselns intressen påfordra, att lappväsendet bör få medverka vid bestämmande av arrendevillkoren.

Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund framhåller nödvändigheten av att de lägenhetshavare, som önskar en omföring av lägenheterna till kronotorp eller kronolägenhet enligt 1943 års resp. 1950 års bestämmelser, erhåller klara informationer om gällande författningar beträffande dessa upplåtelseformer.

D. Försäljning av vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter

Lantbruksstyrelsens förslag

Lantbruksstyrelsen anför, att frågan om försäljning av vissa kronolägenheter har egentlig aktualitet endast inom Jämtlands län. I sitt förenämnda yttrande till styrelsen har lantbruksnämnden i länet anfört härom i huvudsak följande.

Lantbruksnämnden har tidigare vid olika tillfällen haft anledning att allvarligt överväga friköp av ifrågavarande lägenheter. Orsaken härtill har bl. a. varit lägenhetshavarnas önskan om överlåtelse av äganderätt, de stora kostnaderna i förhållande till medelsanslagen samt den tunga och tidsödande administration, som icke motsvarar personalresurserna. Även riksdagens revisorer har år 1950 uttalat, att ett begränsat antal friköp bör ske. Hittills har emellertid endast 2 arrendelägenheter i Funäsdalen samt 2 stora tomter, på vilka funnits pensionat, friköpts. I ett par fall har även mindre tomter för byggnadsändamål sålts av mark, som tillhör lägenheterna. Ett antal framställningar om friköp har ännu icke avgjorts. Nämnden har i samtliga dessa fall tillstyrkt friköpen.

Frågan om överlåtelse med äganderätt av den mark det här gäller är en svår avvägningsfråga mellan var för sig helt olika intressen. Det ursprungliga ändamålet med markens inköp har varit att tillförsäkra renskötseln betesmarker och därmed också ett tryggare utövande av denna näring. Detta ändamål anses fortfarande vara av betydelse. Praktiskt taget alla framställningar om överlåtelse med äganderätt har därför avstyrkts av lapparna och lappfogden. Lappfogden har därjämte framhållit, att renskötselns ställning såsom näringsgren först måste utredas, innan friköp sker.

En överlåtelse av inägorna med äganderätt medför normalt krav på skogstilldelning. Den skogsförvaltande myndigheten har ansett sig bestämt böra motsätta sig alla friköp med skogstilldelning ovan den s. k. skogsodlingsgränsen, där möjligheterna för en mindre skogsägare att bedriva ut hålligt skogsbruk bedömes var mycket små. I trakter nedom skogsodlingsgränsen torde dock friköp med skogstilldelning kunna diskuteras från fall till fall. Vid de hittills genomförda friköpen har det endast varit fråga om obetydliga skogsarealer på grund av att lägenheterna använts för rationaliseringsändamål och köparna redan tidigare ägt tillfredsställande skogstillgång.

Enligt nämndens mening bör ensamt liggande lägenheter i den egentliga fjällregionen icke friköpas. Däremot synes överlåtelser med äganderätt av mera centralt belägna lägenheter kunna övervägas. Sådan överlåtelse kan ske från fall till fall, i den mån utvecklingen av kommunikationsleder, turistanläggningar och liknande skapar förutsättningar för en så hög inkomst, att den kan bära normala ränte- och kapitalanspråk. Överlåtelser till andra än arrendatorer bör icke ifrågakomma. Det kan i detta samman-

hang även framhållas, att lägenhetskavarnas önskemål om friköp icke alltid är betingat av den omständigheten, att de önskar vara kvar på lägenheten eller förbättra den. I ett antal fall kan nämnden med säkerhet antaga, att önskemålet om friköp syftar till spekulationsköp genom vinstgivande avyttring av egendomen eller del av densamma.

Vad sedan gäller den speciella frågan om försäljning av lägenheter i Bruksvallarna, Ljusnedal och Högvålen framhåller nämnden, att antalet lägenheter f. n. är i Bruksvallarna 28, Ljusnedal 25 och Högvålen 15 eller sammanlagt 68. Antalet har sedan den 1 juli 1948 minskat med 7. Denna minskning har skett bl. a. genom att 6 lägenheter nedlagts och använts för rationaliseringsändamål. Genom sjöreglering kommer det att bli ytterligare 7 lägenheter mindre i Ljusnedal. Även i Bruksvallarna och Högvålen finnes anledning antaga, att antalet lägenheter inom en nära framtid genom rationaliseringsåtgärder och friköp av tomter kommer att minska. I de 3 byarna torde därefter bli kvar 49 lägenheter. En kraftigare minskning än den nu redovisade kan icke anses vara skälig under en 10-årsperiod utan att andra åtgärder vidtages för att behålla ett antal människor kvar. En sådan åtgärd har nämnden ansett friköp av tomtmark vara. Antalet försålda tomter är emellertid obetydligt. Detta sammanhänger med att vatten- och avloppsfrågorna i första hand måste lösas, för att de gängse nybyggnadslånen skall kunna beviljas. Då lånefrågan icke varit klar, har avstyckningar icke kunnat ske på grund av att aktualitetskravet icke varit uppfyllt. Nämnden har därför upprepade gånger försökt intressera kommunen för projektering av vatten och avlopp. Projekteringen har nu påbörjats av kommunen.

Som tidigare antytts har nämnden anledning antaga, att antalet lägenheter fram till år 1958 skall minska med 35 procent av det antal som fanns år 1948. Därigenom har vissa lättnader i medelsanspråk och förvaltning åstadkommits. Att ytterligare minska antalet lägenheter genom friköp i någon större utsträckning är önskvärt men torde icke vara realistiskt av den anledningen, att kravet på skogstilldelning svårigen kan tillgodoses och belägenheten på gränsen till den egentliga fjällregionen anses skapa svårigheter för renskötseln. Ett icke ringa spekulationsintresse i tomtmark för fjällstugor kan antagas ytterligare komma att förvärra detta senare förhållande. Nämnden har även anledning antaga, att endast några få arrendatorer är villiga att för en skälig köpeskilling inköpa sina arrendelotter för att bruka dem som jordbruk. Endast i de fall köpeskillingen sättes mycket lågt, kan en allmän anslutning till tanken om friköp vinnas. Friköp i större skala kan även beräknas medföra, att sociala problem uppkommer, som kan vara besvärande för Tännäs kommun.

Ur nämndens synpunkt skulle det otvivelaktigt ha inneburit stora lättnader, om friköpsfrågan varit löst, när nämnden började sin verksamhet år 1948. I dagens läge, då upprustningen kommit i gång och de svåraste sociala frågorna lösts, bereder upplåtelseerna i Ljusnedal, Bruksvallarna och Högvålen icke några speciella svårigheter. Ett allmänt friköp nu skulle svårigen kunna ske på annat sätt än genom statliga lånegarantier. I de fall arrendatorerna är ekonomiskt förtänksamma skapar detta inga problem men i de fall nämnden anser sig tvingad att lämna lånegaranti och låntagaren missköter lånet, torde fastigheten komma att återgå i nämndens ägo. Någon lättnad har därmed icke vunnits varken i kostnader för staten eller i arbete. För upprustning av bostäderna skulle länsbostadsnämnden, som nu icke belastas med handläggningen av dessa ärenden, behöva anlitas.

Enligt lantbruksnämndens mening kan önskemålen om friköp i viss utsträckning tillgodoses men hela frågan bör bedömas från fall till fall. Friköp i större skala torde icke vara möjligt med hänsyn till alla de olika intressen, som får anses ingå i hithörande frågor.

Till de av lantbruksnämnden anförda synpunkterna kan lantbruksstyrelsen i huvudsak ansluta sig. I likhet med nämnden finner styrelsen, att framkommande önskemål om friköp från arrendatorernas sida bör kunna i viss utsträckning tillgodoses men att sådana överlåtelse bör bedömas från fall till fall. Med hänsyn till de olika intressen, som kan beräknas göra sig gällande, torde friköp i större mängd icke vara att förvänta. Ur kronans synpunkt såsom jordägare torde enligt styrelsen helt allmänt kunna sägas, att försäljningar bör medges i görligaste mån för att bespara staten de jämförelsevis stora kostnader samt minska det tunga och tidsödande arbete, som är förenat med lägenheternas förvaltning. Mot bakgrunden av rådande förhållanden torde å andra sidan vara förklarligt, att framställningarna om friköp är fåtaliga. Styrelsen påpekar, att de statliga förmåner, som tillkommer arrendatorerna i form av byggnadshjälp, virke, bränsle, bete, jakt, fiske m. m., visar sig så värdefulla, att ingen utan särskilda skäl vill avstå från desamma. Friköpen förutsätter för övrigt merendels stöd i form av statliga lånegarantier och bereder därför föga lättnad för kronan i kostnader och arbete.

Enligt styrelsen bör vidare uppmärksammas att länsbostadsnämnderna, som nu icke är inkopplade på verksamheten, kommer att belastas med nya och krävande uppgifter för upprustning av bostäderna på de friköpta lägenheterna. Endast i undantagsfall torde kunna räknas med att arrendatorerna har tillräckliga egna ekonomiska resurser för att staten skall kunna avlastas från vidare befattning med lägenheterna. Fördelarna av försäljning torde för statsverket följaktligen visa sig ganska begränsade och för arrendatorerna överväga endast i de fall, där vederbörande driver någon rörelse — exempelvis med pensionat — som förutsätter eller underlättas av fri dispositionsrätt till lägenheten. Vid överlåtelse av inägor med äganderätt uppkommer vanligen också anspråk på tilldelning av skog. Framför allt i Jämtlands län, där lägenheterna är belägna på kronoparker, som avställt för renskötselns behov, har lapparnas intressen ansetts trädas för nära genom markförsäljningar. Från såväl den skogsförvaltande myndigheten som lappväsendets företrädare möter sålunda hinder för avveckling i större omfattning av arrendeställena genom äganderättsöverlåtelse.

I enlighet med det anförda begränsar sig lantbruksstyrelsen för sin del till en rekommendation, att kronan intager en principiellt välvillig ståndpunkt till frågan om försäljning av hithörande lägenheter och att genomförandet får bli beroende av prövning från fall till fall. Detta torde gälla såväl de spridda lägenheterna som de mera samlade i exempelvis Bruksvallarna, Ljusnedal och Högvålen, vilka orter blivit särskilt uppmärksammade i sammanhanget.

Yttrandena

Lantbruksstyrelsens förslag, att kronan skall intaga en principiellt välvillig ståndpunkt till frågan om försäljning av ifrågavarande lägenheter, tillstyrkes eller lämnas utan erinran av *statskontoret*, *riksräkenskapsverket*,

bostadsstyrelsen, länsstyrelsen i Västerbottens län, lantbruksnämnderna i Jämtlands och Västerbottens län samt Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund. Därvid framhåller *statskontoret*, att särskild vikt och uppmärksamhet bör ägnas åt möjligheterna att avveckla den ifrågavarande verksamheten i all den utsträckning så kan ske med vederbörligt hänsynstagande till behovet av arbetskraft å kronans fastigheter. *Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund* anser för sin del, att de lägenhetshavare, som redan nu önskar friköpa lägenheter, bör ges tillfälle därtill i den omfattning försäljning är möjlig att genomföra. Enligt *bostadsstyrelsen* måste det vid behandlingen av ifrågavarande försäljningsärenden framstå som angeläget, att det aktuella behovet av investeringar, särskilt med avseende på lägenheternas åbyggnader, undersökes och finansieringsmöjligheterna klarlägges. Styrelsen finner det otillfredsställande, om en länsbostadsnämnd utifrån sina bedömningsgrunder skulle nödgas vägra statligt stöd för bostadsändamål på en fastighet, som nyligen bildats genom lantbruksnämndens medverkan. Enligt styrelsens mening torde det därför vara ofrånkomligt, att länsbostadsnämndens mening skall inhämtas i varje försäljningsärende.

Länsstyrelsen och lantbruksnämnden i Norrbottens län ställer sig mera tveksamma till förslaget. Länsstyrelsen har i princip icke något att erinra mot detsamma men hemställer, att lappfogdarnas yttrande i ämnet beaktas. Lantbruksnämnden framhåller i anslutning till vad lantbruksstyrelsen anfört, att friköp av ifrågavarande lägenheter icke synes vara fördelaktigt för lägenhetshavarna. Framställningar om friköp har också förekommit endast i ett fåtal fall och då i huvudsak gällt bostadstomter. Där det i fortsättningen visar sig ändamålsenligt, bör enligt nämnden friköp efter prövning i det enskilda fallet få ske.

Förslaget avstyrkes uttryckligen av *domänstyrelsen, länsstyrelsen i Jämtlands län och lappfogdarna i Norrbottens län.*

Domänstyrelsen uttalar, att den icke kan ansluta sig till lantbruksstyrelsens rekommendation i försäljningsfrågan. I vissa fall, exempelvis där lägenhetshavaren kan få sin utkomst genom att driva pensionatsrörelse på lägenheten, kan försäljning av byggnaderna jämte tomt vara lämplig. I sådana fall däremot, där innehavaren önskar friköpa lägenheten såsom jordbruksfastighet med skogstilldelning, ställer det sig i regel annorlunda. Flerparten här ifrågavarande lägenheter är belägna i det norrländska inlandets böjdlägen, där betingelserna för skogens förnyelse är ogynnsamma. För att kunna bedriva ett uthålligt skogsbruk på dessa svårförnygrade marker i dåliga avsättningslägen, måste man tidvis vara beredd att göra stora investeringar i skogsvårdsarbeten och under andra perioder i skogsbeståndens utveckling visa stark återhållsamhet i fråga om avverkingen. Betingelserna för skogsbruk på små lotter, ägda av personer med ej alltför stark ekonomi, är därför sämre här än i andra delar av landet. Såväl för lägenhetshavarna själva som för skogsbruket i dess helhet synes friköp av denna art vara föga önskvärda. Domänstyrelsen anser, att kommande framställ-

ningar om friköp av kronolägenheter bör prövas från fall till fall under hänsynstagande bl. a. till vad nyss anförts.

Länsstyrelsen i Jämtlands län understryker, att frågan om försäljning av vissa kronolägenheter utan tvekan har aktualitet inom länet. Emellertid måste vid bedömningen av ett friköpsärende hänsyn tagas till så många skiftande omständigheter, att det icke torde vara möjligt att uppdraga några generella riktlinjer i ämnet. Särskilda svårigheter är här förknippade med avvägningen mellan lapparnas intressen och friköpsintresset. Denna avvägning skulle avsevärt underlättas, därest en sociologisk-ekonomisk utredning beträffande renskötelnäringen förelåg. Det är därför synnerligen önskvärt, att en sådan utredning kommer till stånd. Av det anförda framgår, att länsstyrelsen helt delar lantbruksnämndens och lantbruksstyrelsens uppfattning, att försäljning av hithörande kronolägenheter liksom f. n. bör bli beroende av prövning från fall till fall. Den intresseavvägning, som därvid måste ske, bör dock enligt länsstyrelsens mening vara förutsättningslös.

Lappfogdarna i Norrbottens län erinrar i sitt yttrande, att från lappväsendets sida i skilda sammanhang tagits ställning till den viktiga frågan rörande äganderättsöverlåtelse av mark på de till lapparnas uteslutande begagnande anvisade trakterna inom lappmarkerna. Med hänsyn till renskötelsens intressen inom dessa områden motsätter sig lappfogdarna bestämt, att friköp av ifrågavarande lägenheter tillåtes.

E. Ändringar av bestämmelserna rörande de under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheterna m. m.

I. Upplåtelse av norrländska fjällägenheter m. m.

Lantbruksstyrelsens förslag

I propositionen 1947:96, som låg till grund för kungörelsen angående upplåtelse av norrländska fjällägenheter m. m., anförde vederbörande departementschef, att stor återhållsamhet borde iakttagas, såvitt angick upplåtelse av nya lägenheter. Sådan upplåtelse skulle få äga rum endast där detta befanns påkallat ur allmän synpunkt. Vad åter beträffade redan förut upplåtna lägenheter inom ifrågavarande områden borde — där det kunde antagas att många innehavare av sådana lägenheter komme att söka övergå till den nya upplåtelseformen — deras omföring till norrländska fjällägenheter i möjligaste mån underlättas. Enligt departementschefens mening borde emellertid med hänsyn till den föreslagna strängare prövningen av förutsättningarna för upplåtelse av nya lägenheter övervägas, om icke även en viss begränsning borde göras i möjligheterna att omföra äldre lägenheter. I detta hänseende skulle i vart fall den regeln tillämpas, att omföring icke fick äga rum, där det kunde förväntas, att lägenheten inom den närmaste framtiden komme att nedläggas.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att intill den 1 juli 1955 sammanlagt 62 lägenheter ombildats till norrländska fjällägenheter, varav 27 inom vardera Jämtlands och Västerbottens län samt 8 inom Norrbottens län. Någon upplåtelse av nybildad lägenhet såsom norrländsk fjällägenhet har icke förekommit eller ens ifrågasatts, ett förhållande som bör beaktas vid överväganden angående en decentralisering av beslutanderätten i hithörande ärenden.

Tillämpningen av den nya upplåtelseformen har i stället kommit att inriktas på uppgiften att omföra redan befintliga lägenheter till norrländska fjällägenheter. Sådan omföring har kommit att ske i begränsad omfattning. Detta berodde till en början på att förberedelsearbetena (inventeringar m. m.) krävde åtskilligt arbete och måste utföras med fåtalig personal. Vidare medgav anvisade medel upprustning endast av några få lägenheter per år. Att omföring nu, sedan inventeringen slutförts och byggnadsarbetena kunnat igångsättas på åtskilliga lägenheter, ändock sker i jämförelsevis ringa omfattning, är enligt lantbruksstyrelsen säkerligen beroende på att fördelen av en omföring framstår såsom tämligen tvivelaktig eller ringa för lägenhetshavarna i jämförelse med de förmåner, som tillämpningen av kungörelsen 1950: 339 medför.

Vad angår den största omkostnadsposten, nämligen den för åbyggnaderna, erinrar lantbruksstyrelsen om att staten står som ägare till byggnaderna på norrländska fjällägenheter, medan byggnaderna på övriga lägenheter äges av arrendatorerna. Vid omföring till norrländsk fjällägenhet medför avtalet om upplåtelse i den nya formen, att kronan övertager byggnaderna och därmed förenade skyldigheter. Eftersom gränsen mellan upprustning och reparation i praktiken är rätt svävande, är de båda kategorierna tämligen jämnställda i fråga om ekonomiskt stöd.

Enligt lantbruksstyrelsen förefaller det, som om upplåtelseformen enligt 1947 års kungörelse icke utövat någon märkbar lockelse på innehavarna av äldre lägenheter, sedan de förmånliga bestämmelserna i kungörelsen 1950: 339 blivit kända. Omföringarna, som torde ha tillkommit på de lokala myndigheternas initiativ, har så gott som avstannat i Norrbottens och Västerbottens län. Det har för övrigt inträffat, att vederbörande lägenhetshavare — sedan omföring medgivits — likväl avstått från att teckna nytt kontrakt. Även om det givetvis är vanskligt att uttala sig om den framtida utvecklingen, torde enligt lantbruksstyrelsen kunna förutses, att några nyupplåtelser av norrländska fjällägenheter icke kan förväntas samt att omföringen av äldre lägenheter i fortsättningen blir av liten omfattning.

Lantbruksstyrelsen anser, att frågan om omföring av äldre lägenheter ur kronans synpunkt numera icke har så stor betydelse, eftersom statens kostnader för byggnadshjälp till dylika lägenheter efter tillkomsten av 1950 års bestämmelser tenderar att bli av liknande storleksordning som kostnaderna för upprustning i samband med omföring skulle bli. Det kan måhända förhålla sig så, att värden av byggnaderna blir varsammare och därmed underhållskostnaderna mindre på lägenheter, vilkas åbyggnader äges av

arrendatorerna. Sådant förhållande skulle kunna andragas som skäl mot omföring av äldre lägenheter.

Med hänsyn till det anförda ifrågasätter lantbruksstyrelsen, om fortsatt omföring av äldre lägenheter till norrländska fjällägenheter fyller något egentligt behov och om 1947 års bestämmelser i ämnet kunde få upphöra att gälla. Ur förvaltningssynpunkt vore det enligt styrelsen otvivelaktigt en fördel, om antalet olika upplåtelseformer rörande hithörande kronolägenheter kunde nedbringas.

Såsom berörts i det föregående är frågan beträffande omföring av äldre lägenheter i första hand beroende av spørsmålet om byggnadskostnadernas fördelning på kronan och arrendatorn. Sedan 1950 års bestämmelser möjliggjort för innehavare av äldre lägenhet att i form av byggnadshjälp erhålla upp till 80 procent och undantagsvis 90 procent av byggnadskostnaden utöver fritt virke och annat fritt material, torde man enligt lantbruksstyrelsen kunna utgå från att en strävsam och skötsam lägenhetshavare skall vara i stånd att själv svara för återstoden genom eget arbete eller annan insats. Där så icke är fallet, torde knappast förutsättningar i övrigt förefinnas för vederbörande att ha hand om och reda sig på en sådan lägenhet.

Emellertid är organisationen av byggnadsarbetena för upprustning av lägenheterna i viss utsträckning beroende av upplåtelseformen. På de norrländska fjällägenheterna, där kronan helt svarar för bebyggelsen, utföres arbetet ofta i lantbruksnämndens egen regi. Så har visat sig lämpligt i Jämtlands län, särskilt där grupper av lägenheter i samma trakt upprustas samtidigt. Genom materialanskaffning, sågning av virke, utförande av gemensamma ledningar m. m. för ett flertal lägenheter har kostnaderna kunnat nedbringas. På grund av de gjorda erfarenheterna har lantbruksnämnden i sistnämnda län ansett lämpligt att till avsevärd del fortsätta arbetet efter sådana linjer. Å andra sidan kan det särskilt vid enstaka bebyggelse vara den lämpligaste ordningen, att arrendatorn själv med stöd av byggnadshjälp står för byggnadsarbetena. Så torde vanligen ske i Norrbottens och Västerbottens län, där omföring, enligt vad lantbruksnämnderna anmält, torde komma att begäras endast i några få fall. På grund av det anförda synes det lantbruksstyrelsen lämpligt, att byggnadsarbetet får organiseras efter skilda linjer i olika fall, framför allt med hänsyn tagen till möjligheterna att åstadkomma tillfredsställande bebyggelse och samtidigt hålla kostnaderna nere. Valet av organisationsform och därmed sammanhängande bedömning av upplåtelseform torde väsentligen få grundas på lantbruksnämndernas erfarenhet rörande möjligheterna att anlita byggmästare, arrendatorer etc. för arbeten på de olika platserna.

I anslutning till det anförda föreslår lantbruksstyrelsen icke nu någon ändring av reglerna i stort om upplåtelse av norrländska fjällägenheter. Med beaktande av vad 1955 års riksdag uttalat i fråga om en decentralisering av hithörande byggnadsverksamhet, synes enligt styrelsen emellertid böra övervägas, huruvida icke en förenkling skulle kunna genomföras beträffande handläggningen av ärendena rörande upplåtelse av norrländska

fjällägenheter. Mot bakgrunden av den erfarenhet, som vunnits under gångna år, torde det utan olägenhet kunna överlätas på styrelsen att besluta i dessa ärenden med ledning av hittillsvarande praxis. En sådan decentralisering torde enligt styrelsen icke behöva väcka betänkligheter, då upplåtelsestillstånden i fortsättningen liksom hittills läser komma att uteslutande avse omföring av äldre lägenheter i sådana fall, då detta kan anses påkallat för att ernå en lämplig lösning av byggnadsfrågan. Att prövningen av ifrågavarande ärenden från början tillades Kungl. Maj:t torde ha berott på att statsmakterna ville, såsom i det föregående antytts, försäkra sig om att nyupptagning av lägenheter ovan odlingsgränsen skedde restriktivt. Detta motiv är nu föga bärande, eftersom det icke alls torde bli fråga om sådana nyupptagningar. I detta sammanhang påpekar styrelsen, att den ifrågasatta åtgärden torde kunna genomföras utan ändring av renbeteslagen, enligt vilken det tillkommer Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer att besluta om upplåtelser, varom här är fråga. Med stöd av det anförda föreslår styrelsen sådan ändring i kungörelsen 1947: 267, att beslutanderätten i ärenden angående upplåtelse av eller omföring till norrländska fjällägenheter i fortsättningen överflyttas på styrelsen.

Yttrandena

Domänstyrelsen anser, att beslutanderätten i ärenden angående upplåtelse av eller omföring till norrländska fjällägenheter utan olägenhet kan överflyttas på lantbruksstyrelsen. Därvid framhåller domänstyrelsen, att den har samma erfarenheter i fråga om lägenhetshavarnas intresse för överföring till kronotorp enligt 1943 års bestämmelser som de lantbruksstyrelsen redovisat. Sedan förbättrade bidragsmöjligheter införts fr. o. m. den 1 juli 1950, har detta intresse synbart minskat. Överföringar förekommer dock fortfarande. Sålunda överfördes under år 1954 40 äldre lägenheter till kronotorp. Likaväl som domänstyrelsen har intresse av att ytterligare en del äldre lägenheter överföres till kronotorp, finnes anledning antaga att ännu ett antal lägenheter ovan odlingsgränsen — där så är påkallat med hänsyn till den allmänna samfärdseln eller eljest ur allmän synpunkt — omföres till norrländska fjällägenheter. *Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund* har icke heller något att erinra mot den föreslagna överflyttningen av ifrågavarande beslutanderätt.

Statskontoret finner det lämpligt, att möjligheterna till decentralisering tillvaratages på sätt i förevarande sammanhang föreslagits. Ämbetsverket hyser dock en viss tvekan beträffande det ifrågasatta överförandet till lantbruksstyrelsen av beslutanderätten rörande nyupplåtelse av norrländska fjällägenheter. Då upplåtelser av nybildade lägenheter torde bli relativt sällsynta och lämpligen bör prövas restriktivt, synes dylika ärenden enligt statskontorets mening alltjämt böra förbehållas Kungl. Maj:ts prövning. En liknande ståndpunkt som statskontorets intages av *kammarkollegiet*, som anser, att en delegering till lantbruksstyrelsen av beslutanderätten rörande omföring till norrländska fjällägenheter knappast torde behöva inge betänklig-

heter. Kammarkollegiet understryker, att beståndet av äldre lägenheter, som kan komma i fråga för omföring, genom den av lantbruksnämnderna verkställda inventeringen i stort sätt klarlagts, varför en övergång av lägenheterna till den nya upplåtelseformen i och för sig ej bör innebära ökad risk för konflikt med motstående intressen. Något praktiskt behov av att till lantbruksstyrelsen delegera beslutanderätten jämväl i fråga om nyupplåtelser av norrländska fjällägenheter synes däremot enligt kammarkollegium ej föreligga. Om en dylik upplåtelse till äventyrs skulle bli aktuell framdeles, torde den ömtåliga karaktären av de frågor, som kan komma att beröras i ett sådant ärende, göra det önskvärt att beslutanderätten i dylikt fall bibehålles hos Kungl. Maj:t.

Länsstyrelsen i Norrbottens län säger sig i stort sett dela lantbruksstyrelsens synpunkter rörande den framtida utvecklingen i fråga om upplåtelser och omföringar av fjällägenheter i länet. Även om nyupptagning av fjällägenheter sålunda kan antagas komma att ske allenast i mindre omfattning, bör enligt länsstyrelsens åsikt sådan upplåtelse allt framgent handhas av Kungl. Maj:t. Såsom framhålles av lantbruksstyrelsen tillades Kungl. Maj:t år 1947 prövningen av upplåtelseerna med hänsyn till att statsmakterna ville försäkra sig om att nyupptagning av lägenheter för bosättningsändamål ovan odlingsgränsen skulle ske restriktivt. Med beaktande av lapparnas urgamla rättigheter till områdena ovan odlingsgränsen och med behörigt iakttagande av renskötselns intressen anser länsstyrelsen, att ärenden rörande upplåtelser av fjällägenheter och över huvud taget områden inom de exklusivt lapska trakterna för bosättningsändamål eller dylikt alltfort skall ligga i Kungl. Maj:ts hand. Någon ändring härutinnan vill länsstyrelsen icke förorda.

Enligt *länsstyrelsens i Västerbottens län* uppfattning bör prövningen av ärenden rörande upplåtelse av norrländska fjällägenheter — med hänsyn till ärendenas ömtåliga karaktär samt för vinnande av en allsidig och enhetlig handläggning — även i fortsättningen handläggas av Kungl. Maj:t. En ändring av gällande bestämmelser härutinnan bör sålunda enligt länsstyrelsen ej vidtagas.

II. Byggnadshjälp m. m.

Lantbruksstyrelsens förslag

Lantbruksstyrelsen erinrar om att jordbruksutskottet vid behandlingen av anslaget Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av vissa kronolägenheter m. m. i sitt av 1955 års riksdag godkända utlåtande nr 9 uttalade bl. a., att en ökad decentralisering till lantbruksnämnderna av beslutanderätten i ärenden angående upprustningen av fjällägenheternas byggnader borde övervägas i syfte att effektivisera verksamheten. I anledning härav meddelade styrelsen den 30 april 1955 föreskrifter, ägnade att förenkla och påskynda handläggningen av frågor angående upprustning av ifrågavarande lägenheter genom att bereda nämnderna möjlighet att i större utsträckning än dithills självständigt besluta i hithörande ärenden.

F. n. må sålunda lantbruksnämnd beträffande sådana äldre fjällägenheter, på vilka bestämmelserna i kungörelsen 1950: 339 är tillämpliga, bevilja byggnadshjälp till företag, avseende förbättring eller ombyggnad av redan befintlig byggnad, vars iståndsättande enligt av nämnden godkänd kostnadsberäkning befinnes kunna genomföras inom en kostnadsram av högst 20 000 kr. Överstiger kostnadsberäkningen sistnämnda belopp, skall frågan om beviljande av byggnadshjälp underställas styrelsens prövning. Frågor om byggnadshjälp till nybyggnad på ifrågavarande lägenheter skall underställas styrelsens prövning, såvitt icke kostnadsberäkningen stannar vid högst 5 000 kr., i vilka fall ärendena må avgöras av nämnden. Till nu berörda byggnadsföretag kan byggnadshjälpen utgå med belopp uppgående till högst 80 resp. undantagsvis 90 procent av byggnadskostnaden. I denna inräknas därvid givetvis icke värdet av virke eller annat material, som av kronan kostnadsfritt tillhandahålles för byggnadsföretaget.

Å norrländsk fjällägenhet — där hela byggnadskostnaden åvilar kronan för de byggnader, som är angivna i vederbörande upplåtelsekontrakt — må lantbruksnämnd besluta om utförande av byggnadsföretag, avseende förbättring eller ombyggnad av redan befintlig byggnad inom en kostnadsram av högst 20 000 kr., och av nybyggnad inom en kostnadsram av högst 5 000 kr. Vid högre kostnad skall ärendet underställas styrelsens prövning.

Såsom ett led i det program, som lantbruksstyrelsen framlade i samband med sina anslagsäskanden för budgetåret 1955/56 för att påskynda upprustningen av fjällägenheterna, ifrågasätter lantbruksstyrelsen, att lantbruksnämndernas beslutanderätt beträffande nybyggnader på såväl norrländska fjällägenheter som övriga lägenheter utvidgas till att omfatta byggnadsföretag upp till en kostnadsgräns av 50 000 kr. Denna höjning av maximigränsen torde dock medges under förutsättning att av styrelsen godkända typritningar i huvudsak tillämpas. Höjningen skulle medföra, att nämnderna i allmänhet självständigt skulle kunna besluta om nybyggnad av bostadshus eller ladugård. Om total nybebyggelse på en gång erfordras, skulle frågan dock underställas styrelsen. Den nuvarande kostnadsgränsen av 20 000 kr. för förbättring och ombyggnad av redan befintliga byggnader torde vara väl avvägd och hör sålunda få bestå tills vidare. Styrelsen förmenar, att mera omfattande upprustningar av äldre byggnader ej bör företagas utan att styrelsen blivit i tillfälle att pröva, huruvida icke hellre nya byggnader bör uppföras.

Vad angår de nuvarande byggnadskostnaderna räknar lantbruksstyrelsen med att det rör sig om ca 50 000 kr. för nytt bostadshus och ca 25 000 kr. för ny ladugårdsbyggnad.

Vid riksdagsbehandlingen av förslaget om bestämmelserna för de norrländska fjällägenheterna uttalade jordbruksutskottet i sitt utlåtande 1947: 27 beträffande standarden på lägenheternas åbyggnader, att det visserligen var önskvärt, att lägenheterna, där så utan alltför stora kostnader lämpligen kunde ske, försågs med vatten- och avloppsledningar. Någon uttrycklig föreskrift om huru lägenheterna skulle vara utrustade i detta hänseende ansåg utskottet dock icke vara erforderlig. Styrelsen delar denna principiella ståndpunkt,

att bindande föreskrifter om byggnadsstandarden alltså icke bör meddelas. Emellertid torde enligt styrelsen icke kunna bortses från att uppfattningen om skälig standard förskjutits, sedan utskottet behandlade spørsmålet. Bl. a. har praxis ändrats beträffande investeringar i den närmast jämförliga typen av lägenheter, nämligen de av domänverket förvaldade kronotorpen. Numera torde det vara godtaget som tidsenligt standardkrav, att bostadsbyggnad uppföres och iordningställes, så att den normalt innehåller 2 rum och kök i bottenvåningen. Det kan också — beroende på familjens storlek — vara påkallat, att det tredje rummet i en del fall färdigställes redan från början. Vidare bör byggnaden — där så är möjligt för rimliga kostnader — förses med elektricitet, vatten- och avloppsledningar, centralvärme och varmvatten, tvättställ och vattenklosett ävenså badrum. Åtminstone för ensligt belägna lägenheter torde det vidare vara ofrånkomligt, att telefon finnes. När det gäller att bedöma behovet av och möjligheten att utrusta bostaden med nyssnämnda bekvämligheter måste givetvis hänsyn tagas även till lokala förhållanden. Sålunda kan det på ensamt belägen lägenhet vara värdefullt, att där finnes ett reservrum för turister och andra resande. Det torde få ankomma på styrelsen att utfärda närmare anvisningar till lantbruksnämnderna i här berörda avseenden.

Yttrandena

I anledning av lantbruksstyrelsens förslag om beslutanderätten i byggnadsärenden rörande fjällägenheter upplyser *domänstyrelsen*, att ärenden angående byggnadshjälp till kronolägenhet/50 avgöres av överjägmästaren utom i de fall, då fråga är om bidrag med 90 procent av byggnadskostnaden eller då meningsskiljaktighet yppas mellan överjägmästaren och något av de länsorgan, med vilka han enligt 1950 års bestämmelser skall samråda. Vad angår kronotorp/43 beslutar domänstyrelsen med överjägmästaren om fördelning av distriktets byggnadsanslag å olika byggnader. Vid nybyggnad skall genom domänstyrelsens försorg upprättade typritningar följas.

Statskontoret framhåller angelägenheten av att samma principer och riktlinjer tillämpas i fråga om de kronolägenheter, som förvaltas av domänverket, och dem, som omhänderhas av lantbruksorganisationen. En koordination av verksamheten på detta område måste anses ofrånkomlig och denna bör lämpligen ske på det centrala planet, innan beslut fattas eller anvisningar meddelas till ledning för lokalorganen. Med hänsyn härtill synes statskontoret en likformig behandling av dylika byggnadsärenden inom domänverket och lantbruksstyrelsen eftersträvansvärd. En viss maximigräns för decentraliserad beslutanderätt torde vara önskvärd beträffande såväl äldre som nya lägenheter. Denna gräns bör fastställas under beaktande av de strävanden, som gör sig gällande att begränsa byggnadskostnaderna genom maximibestämmelser angående belåningsvärden.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser det ändamålsenligt, att lantbruksnämndernas beslutanderätt i ifrågavarande byggnadsärenden utvidgas på sätt lantbruksstyrelsen föreslagit. I detta sammanhang understryker länsstyrelsen

lämpligheten av att byggnadsstandarden på fjällägenheterna icke blir fastlåst genom bindande författningsföreskrifter. Då det i föreliggande fall är fråga om en ödebygdsbebyggelse under skiftande yttre förhållanden, kan det icke vara lämpligt att för dessa lägenheter generellt fastställa en enhetlig typ.

I fråga om byggnadsstandarden hävdar *Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund*, att vid nybyggnad eller större reparation minimifordringar uppställas i enlighet med de, som gäller för familjebostadsbidrag. Beträffande kronotorp/43 har detta krav icke beaktats förrän möjligen under den senaste tiden. Till följd härav har det tillkommit en brokig samling av omoderna, halvmoderna och moderna lägenheter om vartannat. Halvmoderna lägenheter åsamkar barnfamiljerna ekonomisk förlust genom att bostads- och bränslebidrag icke kan sökas i dylika fall.

Byggnadsstyrelsen har i huvudsak icke något att erinra beträffande byggnadsfrågorna. Vad angår de i förslaget uppgivna kostnaderna för nybyggnad av bostadshus och ladugård kan emellertid byggnadsstyrelsen ej göra något bestämt uttalande, då för en kostnadsberäkning erforderligt ritningsunderlag saknas. Vid en jämförelse med byggnadsföretag av liknande art och storleksordning som det i förslaget ifrågasatta bostadshuset förefaller dock den av lantbruksstyrelsen angivna byggnadskostnaden vara lågt beräknad. I varje fall synes ha bortsetts från kostnaderna för sådana arbeten, som sammanhänger med de lokala förhållandena på resp. platser, exempelvis yttre ledningsarbeten, planeringar, anläggning av vattenbrunn, transporter av material m. m.

Kammarkollegiet finner den ifrågasatta utvidgningen av lantbruksnämndernas beslutanderätt beträffande nybyggnader knappast godtagbar. Enligt kammarkollegiet synes det oklart, hur bestämmelserna avses skola verka t. ex. vid förnyelse etappvis — men under en relativt kort tidsperiod — av hela byggnadsbeståndet på en lägenhet eller vid nybyggnad av bostadshus samtidigt med ombyggnad av ladugård å lägenheten. Så stora utgifter för en lägenhet, som det här kan bli fråga om, bör enligt kammarkollegiets uppfattning icke få beslutas av lantbruksnämnd utan att lantbruksstyrelsen blivit i tillfälle att pröva förutsättningarna för ett eventuellt nedläggande av lägenheten eller dess sammanläggning med annan lägenhet.

III. Årsavgift

Lantbruksstyrelsens förslag

Spörsmålet om byggnadsstandarden aktualiserar enligt lantbruksstyrelsen frågan om storleken av den årsavgift, som kronan skäligen bör kunna betinga sig för de upprustade lägenheterna. För de norrländska fjällägenheterna och för de äldre, ej omförda lägenheterna erlägges enligt nuvarande bestämmelser årlig avgift. Beträffande avgiftens fastställande erinrar styrelsen om att reglerna är olika för de nyare och de äldre lägenhetstyperna. I fråga om de förstnämnda stadgas i 1947 års kungörelse, att avgiften ej må sättas högre än

som finnes skäligt med hänsyn till lägenhetens beskaffenhet. Vid avgiftens bestämmande skall hänsyn även tagas till de kostnader, som kronan haft och har att vidkännas för lägenhetens iordningställande. Intill dess lägenheten iordningställts, utgår ej avgift. Årsavgiften för de äldre lägenheterna fastställs enligt 1950 års bestämmelser. Jämlikt dessa må den i upplåtelsekontraktet fastställda avgiften höjas med 1 procent av viss del av kostnaden för upprustningen, den s. k. 1-procentregeln, därest byggnadshjälp på sätt närmare anges beviljats lägenhetshavaren.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att lantbruksnämnderna i praktiken synes ha beräknat årsavgifterna — vanligen utan att göra åtskillnad på ifrågavarande båda kategorier av lägenheter — efter grunder, vilka normerats av 1950 års bestämmelser. Avgifternas belopp har kommit att högst avsevärt variera för olika lägenheter, beroende i första hand på byggnadshjälpens storlek men även med hänsyn till lägenheternas beskaffenhet och belägenhet samt innehavarnas ekonomiska förhållanden och förmåga att erlagga avgifterna. För lägenheter, som på grund av byggnadshjälp försetts med nya bostadshus eller ladugårdar eller bådadera, torde avgifterna vanligen röra sig mellan 100 och 300 kr. I övrigt kan beloppen växla från 5 å 10 kr., ifall ingen byggnadshjälp utgått, till undantagsvis 700 å 800 kr. för välbelägna och välbyggda lägenheter. I de fall där icke byggnadshjälpens storlek — d. v. s. 1-procentregeln — varit avgörande, har betydande skiljaktigheter uppstått nämnderna emellan. Sålunda synes avgifterna särskilt inom Västerbottens län i många fall ha jämkats till belopp, som i vissa fall betydligt underskridit 1-procentregeln. Inom Jämtlands län har nämnden åter stundom fastställt belopp något överstigande sagda regel. Från denna har avsteg gjorts jämväl inom Norrbottens län.

Dessa olikheter länen emellan har helt naturligt uppmärksamrats av lägenhetshavarna och varit ägnade att vid jämförelse väcka irritation hos dem, som ansett sig missgynnade. Enligt lantbruksstyrelsen är det givetvis angeläget, att årsavgifterna i görligaste mån fastställs enligt enhetliga regler särskilt som olikformigheten eljest torde komma att framträda än mer, allteftersom årsbeloppen höjes på grund av byggnadshjälpens. En förenkling och uniformering av ifrågavarande föreskrifter synes kunna genomföras på så sätt att nya mera summariska regler, gällande båda de hithörande lägenhetsgrupperna, utformas i huvudsaklig överensstämmelse med dem som nu avser norrländska fjällägenheter. Årsavgiften torde sålunda böra fastställas till belopp, som med hänsyn till fjälltrakternas karga och knappa levnadsvillkor kan befinnas skäligt i förhållande till lägenhetens beskaffenhet och kronans kostnader för densamma. Därvid torde som huvudregel böra räknas med 1 procent på all kontanthjälp. Sålunda skulle icke beräknas någon avgift för den hjälp, som hänför sig till fritt virke eller annat fritt material, vars värde kan uppgå till några tusen kronor. En minskning torde undantagsvis få göras, då särskilda skäl därtill föranleder. Sådana skäl föreligger exempelvis, då en avlägsen lägenhet utrustas för att vara en av allmänt intresse betingad replipunkt eller för räddningstjänsten i fjällen och dylikt, ävensom eljest då

kostnaderna för lägenhetens iordningställande av särskild anledning blivit onormalt höga. Å andra sidan bör en höjning ske, därest byggnadernas utformning och utrustning fördyrats för att tillmötesgå speciella önskemål från lägenhetshavarnas sida.

De föreslagna reglerna torde i en del fall medföra någon ökning av årsavgifterna enligt nuvarande normer, vilket synes lantbruksstyrelsen motiverat. Vid tillämpningen bör viss hänsyn tagas till de kostnader, som andra lägenhetshavare i samma bygder har att bestrida. Det synes styrelsen önskvärt att hålla en likartad nivå i bosättningsvillkoren för hithörande befolkningsgrupper, vilka eljest lever under i huvudsak ensartade förhållanden. Det torde få ankomma på lantbruksnämnderna att under lantbruksstyrelsens överinseende fastställa avgifternas belopp.

Yttrandena

Mot lantbruksstyrelsens förslag till beräkning av årsavgiften har *länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län* intet att erinra. Sistnämnda länsstyrelse understryker därvid lämpligheten av att årsavgiften fastställs efter enhetliga grunder i de ifrågavarande 3 norrlandslänen.

Domänstyrelsen framhåller att — därest innehavare av norrländsk fjälllägenhet får anses ha åtagit sig en prestation av allmän betydelse — enligt styrelsens mening kan anses rättvist, att samma regler för arrendeberäkningen gäller för båda lägenhetsgrupperna. Styrelsen erinrar, att inom domänverket tillämpas för kronotorp/43 särskilda regler för arrendets beräkande, beroende på den med dylik upplåtelse förenade arbetsskyldigheten. För kronolägenheter, upplåtna enligt 1950 års bestämmelser, beräknas arrendet med ett grundbelopp motsvarande den årsavgift, som utgått för lägenheten arrendeåret närmast före den 1 juli 1950 eller skulle ha utgått, om lägenhetshavaren icke varit befriad från sådan avgift. För kolonat utgör grundbeloppet 60 kr. Beviljas byggnadshjälp för iordningställande av byggnad å lägenheten, skall årsavgiften höjas fr. o. m. arrendeåret näst efter det, varunder byggnaden iordningställdes. För den del av byggnadshjälp, som tagits i anspråk för elektrifiering och bekvämligheter, såsom elektrisk pump, w.c. och badrum, sker höjningen enligt särskilda grunder, i allmänhet med ca 5 procent av anläggningskostnaden. För övrig del av byggnadshjälp, inberäknat vad som belöper på vatten och avlopp, bestämmes höjningen med 1 procent å det belopp, som överskjuter vad som skulle kunna tillkomma lägenhetshavaren enligt de vanliga reglerna om statlig subvention till förbättring av byggnaderna.

Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund har i princip intet att erinra mot att årsavgiften beräknas på föreslaget sätt. Enligt förbundet bör dock även 1-procentregeln förses med en spärr för onormala kostnader, som uppkommit exempelvis genom valhänthet i byggenskapen, bristande tillsyn, dålig kvalitet, borrhning för vattensökning m. m. Sådan merkostnad bör icke arrendatorn bära. För att nå enhetlighet föreslår förbundet, att jämväl årsavgiften för kronotorp/43 beräknas i enlighet med 1-procentregeln.

IV. Inventarielån

Lantbruksstyrelsens förslag

Vad angår 1947 års bestämmelser om inventarielån synes enligt lantbruksstyrelsen genom ändringskungörelsen 1950: 337 ha uppstått vissa författningstekniska inadvartenser. Genom denna ändring stadgas, att inventarielån icke må utlämnas senare än 5 år från det lägenheten tillträdess. Enligt gällande amorteringsregler för inventarielån skall återbetalningen börja med femte kalenderåret efter det, då lägenheten tillträdess. Då det enligt styrelsen icke kan ha varit meningen att räkna med kalenderår endast i det ena fallet, ej heller att amorteringen skall avse samma år — det femte — då lån senast må utlämnas, bör en justering vidtagas. Styrelsen påpekar, att samma inadvartenser föreligger även beträffande de äldre, ej omförda lägenheterna — å vilka i fråga om inventarielån bestämmelserna i 1943 års kronotorpskungörelse skall tillämpas — samt sådana åt lappar upplåtna lägenheter å vilka kungörelserna 1941: 484 och 1946: 132 äger tillämpning.

Yttrandena

Kammarkollegiet erinrar om att enligt 1947 års bestämmelser lantbruksnämnd på därom gjord framställning äger utsträcka tiden för amorteringsfriheten för inventarielån med ett eller flera år. Denna möjlighet synes enligt kollegiet kunna för särskilda fall förebygga olägenheterna av den utav lantbruksstyrelsen påtalade författningstekniska inadvartensen. Skäl synes emellertid tala för att redan genom författningsbestämmelserna uteslutes, att lånets utlämnande och första avbetalning kan infalla under samma kalenderår.

Länsstyrelsen i Norrbottens län finner det lämpligt, att bestämmelserna om inventarielån samordnas och förekommande inadvartenser borttages.

Domänstyrelsen säger sig för sin del icke ha stött på några svårigheter vid tillämpningen av bestämmelserna om inventarielån.

V. Brandriskersättning

Lantbruksstyrelsens förslag

Lantbruksstyrelsen erinrar inledningsvis om att innehavarna av kronolägenheter genom beslut vid 1950 års riksdag (prop. 1950: 129; JoU 53; rskr. 334) befriades från skyldigheten att hålla byggnaderna på lägenheterna brandförsäkrade. I stället skulle den årliga avgiften höjas med belopp, som kunde anses rimligt i betraktande av kronans självrisk. Som en norm därvid syntes man enligt föredragande departementschefen kunna utgå från att höjningen i stort sett borde motsvara hälften av den försäkringspremie, som eljest skulle ha utgått. På grund av riksdagsbeslutet har för samtliga kategorier kronolägenheter under lantbruksorganisationens förvaltning fastställts visst årsbelopp såsom brandriskersättning att utgå förutom den vanliga årsavgiften.

Enligt lantbruksstyrelsen synes föreskrifterna om brandriskersättning vara ofullständiga i gällande författningar. Endast i fråga om de äldre lägenheter, för vilka bestämmelserna i kungörelsen 1950: 339 gäller, är vederbörliga föreskrifter i ämnet meddelade. Enligt dessa bestämmelser skall innehavare av sådan lägenhet fr. o. m. den 1 juli 1950 vara befriad från skyldighet att hålla byggnaderna å lägenheten brandförsäkrade men i stället vara pliktig att årligen erlagga brandriskersättning med belopp, som styrelsen äger bestämma men som ej överstiger hälften av normal försäkringspremie. Vad åter angår norrländska fjällägenheter skall det åligga lägenhetshavaren att hålla erforderliga brandredskap. Enligt övergångsbestämmelse skall den, till vilken norrländsk fjällägenhet upplåtits före den 1 juli 1950, fr. o. m. nämnda dag vara befriad från skyldighet att hålla byggnaderna å lägenheten brandförsäkrade men i stället vara pliktig att årligen erlagga brandriskersättning med belopp, som lantbruksnämnden äger bestämma men som ej må överstiga hälften av normal försäkringspremie.

Av det anförda framgår enligt lantbruksstyrelsen, att någon föreskrift om brandriskersättning för norrländsk fjällägenhet, som upplåtits efter den 1 juli 1950, icke har meddelats. Styrelsen har i detta sammanhang uppmärksammat, att liknande förhållanden föreligger för sådana under lantbruksorganisationens förvaltning stående jordbrukslägenheter, som enligt kungörelserna 1941: 484 (1950: 338) och 1946: 132 upplåtes åt lappar, samt för domänverkets kronotorp (kungörelserna 1943: 532 och 1950: 336).

Den nu lämnade redogörelsen ger enligt lantbruksstyrelsen vid handen, att bestämmelserna angående brandriskersättning bör överses och samordnas. Brandriskersättningen bör lämpligen bestämmas efter ensartade regler för samtliga lägenheter. På grund av 1950 års riksdagsbeslut i ämnet torde ifrågavarande ersättning böra utgå med belopp, som lantbruksnämnderna äger bestämma, men som ej må överstiga hälften av normal försäkringspremie. Detta torde för övrigt överensstämma med den rådande praxis även beträffande norrländska fjällägenheter. Skulle det emellertid anses, att särskild brandriskersättning icke skall erläggas vid kommande upplåtelse av norrländska fjällägenheter utan att ersättningen skall inräknas i arrendet, bör det enligt styrelsens mening övervägas, att samma regler infördes för samtliga av lantbruksorganisationen förvaltrade lägenheter i berörda områden.

Yttrandena

Länsstyrelsen i Norrbottens län ansluter sig till lantbruksstyrelsens förslag, att bestämmelserna om brandriskersättning samordnas och överses.

Domänstyrelsen vitsordar lantbruksstyrelsens uppgift, att bestämmelser om erläggande av brandriskersättning saknas i fråga om kronotorp/43, norrländska fjällägenheter och lapplägenheter, vilka upplåtits efter den 1 juli 1950. Enligt domänstyrelsens uppfattning måste emellertid riksdagens beslut i ärendet — att arrendeavgiften skall höjas med belopp, som kan anses rimligt i betraktande av självriskan — gälla för samtliga lägenhetskategorier. I enlighet härmed har domänstyrelsen i de kontrakt, som efter nyssnämnda

datum upprättats om kronatorp, intagit en bestämmelse, att arrendatorn skall erlægga brandriskersättning. Domänstyrelsen anser för sin del, att frågan därigenom ordnats på ett sätt, som överensstämmer med riksdagens direktiv och är praktiskt i tillämpningen.

Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund anser, att någon sådan inadvertens, som lantbruksstyrelsen påtalat, icke föreligger. Enligt förbundet torde meningen med ifrågavarande bestämmelser vara, att kronan skall stå självrisk utan att få uttaga brandriskersättning från arrendatorerna. Förbundet föreslår därför, att någon hänsyn icke tages till vad lantbruksstyrelsen härutinnan uttalat. Vidare kan förbundet icke tillstyrka, att brandriskersättning inbakas i årsavgiften. Förbundet förordar för sin del, att brandriskbestämmelserna i hithörande författningar slopas, så att ifrågavarande arrendatorer i detta avseende likställes med dem, vilkas lägenheter upplåtits efter den 1 juli 1950.

VI. Avträdesersättning och flyttningsbidrag

Lantbruksstyrelsens förslag

Lantbruksstyrelsen anser det önskvärt, att sådana lägenheter, som icke har någon uppgift av betydelse att fylla, får upphöra att bestå. I varje fall bör kronan icke iklåda sig fortsatta ekonomiska engagemang beträffande sådana lägenheter. Om styrelsens i det föregående omförmälda förslag om försäljning av vissa lägenheter vinner bifall, torde ändock antalet försäljningar inom överskådlig tid bli mycket begränsat. Avvecklingen av de lägenheter, som icke lämpligen bör bibehållas genom statens försorg, torde därför huvudsakligen få ske genom nedläggning. Enligt styrelsen är det då angeläget att de hinder för en frivillig avflyttning, som i praktiken visat sig förekomma, såvitt möjligt överbrygges. Styrelsen har därför ansett en översyn av bestämmelserna rörande stöd till lägenhetshavare i samband med avflyttning påkallad.

Till en början erinrar lantbruksstyrelsen om de bestämmelser, som f. n. gäller beträffande avträdesersättning och flyttningsbidrag, och anför därvid i huvudsak följande.

Enligt nuvarande bestämmelser (kungörelsen 1950:339 samt Kungl. Maj:ts brev den 20 juni 1947 och den 2 juni 1950 i ämnet) kan innehavare av jämtländska arrendelägenheter på renbetesfjällen samt fjällägenheter, skogstorp och odlingslägenheter ovan odlingsgränsen i Västerbottens län och Norrbottens län — vilka kronolägenheter ställts under lantbruksstyrelsens förvaltning — tillerkännas såväl flyttningsbidrag som avträdesersättning vid avflyttning från dylik lägenhet, avsedd att nedläggas.

I 1947 års bestämmelser stadgades ursprungligen, att lantbruksstyrelsen till kostnaderna för lägenhetshavarens förflyttning kunde bevilja statsbidrag med högst 2 000 kr. I fall det av arrendatorn på lägenheten nedlagda arbetet uppskattades till högre värde, skulle frågan om ersättning prövas av Kungl. Maj:t. Enligt beslut av 1950 års riksdag skilde man mellan flyttningsbidrag och avträdesersättning på så sätt att styrelsen — i stället för

att tillämpa 1947 års regler — fick bevilja flyttningsbidrag med skäligt belopp och högst 2 000 kr., därest avträdesersättning utgick med 2 000 kr. eller mera. I annat fall skulle iakttagas, att summan av flyttningsbidrag och avträdesersättning ej fick överstiga 4 000 kr., d. v. s. flyttningsbidraget kunde uppgå till högst 4 000 kr., om ingen avträdesersättning alls utgick. Vid 1954 års riksdag höjdes nämnda belopp till 2 500 kr. resp. 5 000 kr. Denna höjning ansågs påkallad av den betydande stegring i kostnadsnivån, som då inträtt. Syftet med ifrågavarande statsbidrag angavs av föredragande departementschefen vara att underlätta för innehavare av lägenhet, som icke gav försörjningsmöjligheter, att flytta till ett bättre jordbruk eller ägna sig åt annan förvärvsverksamhet. Framfört förslag om utvidgning av de fall, då bidrag kunde utgå, förklarade sig departementschefen icke kunna biträda.

I detta sammanhang torde enligt styrelsen böra nämnas, att vid ärendets behandling vid 1954 års riksdag förelåg en av 1948 års kronolägenhetsutredning lämnad redogörelse för domänstyrelsens förvaltning av kronolägenheter, som avsågs i 1950 års kungörelse. Enligt denna redogörelse hade flyttningsbidrag utgått endast i ett förhållandevis ringa antal fall. Orsaken härtill angavs vara, att många lägenhetshavare redan tidigare lämnat sina lägenheter och bosatt sig på annat håll. Då de emellertid icke lämnat lägenheten utan vård, hade kontraktet fått gälla och avträdesersättning beviljats. Där- emot hade flyttningsbidrag icke utgått. På grund av att flyttning i ett stort antal fall skett mellan kronolägenheter och i andra fall lägenhetshavaren vid flyttning övergått till annan sysselsättning — industri- eller gruvarbete o. d. och därvid hyrt bostad — hade flyttningsbidragen beräknats skola täcka enbart flyttningskostnaderna, varför beloppen ej blivit så höga. Endast i de fall, då vederbörande inköpt egen jordbrukslägenhet eller inköpt fastighet för att driva annan rörelse, hade högre belopp beviljats.

Lantbruksstyrelsen erinrar om att den i sin i det föregående omförmälda framställning den 22 oktober 1955 förordat förenklade och enhetliga regler för avträdesersättning och flyttningsbidrag, då lägenhet avträdes för att nedläggas. Enligt framställningen bör det av praktiska skäl anförtros åt lantbruksnämnderna att besluta om ersättningarna. Skulle det i undantagsfall vara anledning att bevilja högre flyttningsbidrag än det angivna maximibeloppet (5 000 kr.), bör möjlighet därtill finnas men lantbruksnämndens beslut torde i så fall böra underställas lantbruksstyrelsens prövning.

Antalet lägenheter varom här är fråga, deras fördelning på länen och huvuddragen av deras disposition framgår av följande sammanställning utav vissa från lantbruksnämnderna införskaffade uppgifter.

*Antal kvarstående lägenheter enligt lantbruksnämndernas redovisning,
avseende läget den 1 juli 1955*

Lägenhetsgrupper	Jämtland	Vasterbotten	Norrbottnen	Summa
A. Norrländska fjällägenheter	27	27	8	62
Lägenheter som beräknades bli norr- ländska fjällägenheter	65	4	4	73
Lägenheter, som beräknades bestå i nuvarande upplåtelseform	13	83	92	188
Summa under A	105	114	104	323
B. Lägenheter som beräknades bli friköpta	5	1	—	6
Lägenheter, som beräknades bli sam- manlagda med andra	20	4	2	26
Lägenheter, som beräknades bli ned- lagda	15	9	18	42
Summa under B	40	14	20	74
C. Lägenheter, vars framtida disposition ej kunde anges	5	3	37	45

Av de sistnämnda lägenheterna torde en stor del gå mot nedläggning. Efter den 1 juli 1955 torde ca 15 lägenheter ha bortfallit.

En avsevärd del av de under B och C upptagna lägenheterna synes bortfalla med de nu gällande villkoren för ersättning vid flyttning. I åtskilliga fall torde en frivillig avflyttning emellertid möta hinder på grund av att lägenhetshavarna drager sig för omställningen till en ny miljö med alltför svagt ekonomiskt underlag för den nya starten. Uppskattningsvis synes ett 80-tal av sagda lägenheter kunna väntas bortfalla, om det — såsom föreslås i det följande — öppnas möjlighet att ge viss ökad hjälp till omställningen. Härtill kommer, att i någon mån avflyttning från lägenheter i grupp A kan inträffa på grund av de ändrade förutsättningar, som utvecklingen för med sig.

Vad beträffar innehållet i och tolkningen av gällande bestämmelser rörande avträdesersättning och flyttningsbidrag framhåller lantbruksstyrelsen bl. a. följande.

I fråga om avträdesersättning torde arrendekontrakten i regel innehålla, att å lägenhet befintliga byggnader skall tillfalla kronan, då arrendet upphör. Genom förutnämnda 1947 och 1950 års brev har lägenhetshavare icke tillförsäkrats någon ovillkorlig rätt till avträdesersättning. Meningen torde emellertid vara, att sådan ersättning skall utgå i analogi med vad som gäller för lägenheter under domänverkets förvaltning enligt 1950 års kungörelse. Detta betyder enligt styrelsen, att vederbörande arrendator får tillgodoräkna sig värdet av utfört förbättringsarbete såsom sparkapital vid avflyttningen.

Angående flyttningsbidrag har styrelsen utgått från ordalagen i 1947 års brev, att statsbidrag må beviljas »till kostnaderna för innehavarnas förflyttning» och stadgandets utformning i 1950 års kungörelse att lägenhetshavarna må tillerkännas flyttningsbidrag »med skäligt belopp». Enligt styrelsens uppfattning innebär dessa regler, att skäligt belopp må beviljas såsom statsbidrag till flyttningskostnadernas bestridande för att uppmuntra och underlätta för en arrendator att frånträda sådan kronolägenhet, där det av en eller annan anledning befunnits föreligga ett kronans intresse att påskynda avflyttning. I detta sammanhang påpekar styrelsen, att det icke fö-

religger någon rätt för avflyttande till bidrag — såsom fallet är med avträdesersättning enligt 1950 års kungörelse eller möjligen enligt allmänna arrendelagen — utan att beviljandet av flyttningsbidrag är beroende på skälighetsprövning dels om något bidrag alls må utgå, dels av beloppets storlek. Det har rätt viss oklarhet huruvida dessa bestämmelsers utformning medger, att flyttningsbidrag beräknas till högre belopp än som behöves för att täcka kostnaden för själva flyttningen. På grund härav har styrelsen hittills icke ansett sig kunna bevilja sådana förhöjda bidrag. Emellertid torde såsom nyss nämnts högre bidrag ha utgått vid avflyttning från lägenhet under domänverkets förvaltning i de fall, då arrendatorn förvärvat egen jordbrukslägenhet eller inköpt fastighet för att driva annan rörelse.

Enligt lantbruksstyrelsens mening bör en avveckling ske av lägenheter, vilka — med hänsyn till olämpligt läge, otjänliga markförhållanden, bristande utkomstmöjligheter i orten för innehavarna eller eljest — befinnes sakna förutsättningar att bestå såsom jordbruk. I regel löper kontrakten på lång tid, med rätt för arrendatorn att få upplåtelseiden förlängd, och kan icke ensidigt uppsägas av jordägaren. Nedläggning av lägenheter förutsätter således överenskommelse med arrendatorerna. Det stora flertalet lägenhetshavare har ungdomen bakom sig. De känner sig bundna vid den plats, där de bott större delen av sitt liv, och kan icke flytta till annan, främmande miljö utan att anpassningen ofta bereder stora svårigheter. I den mån dessa svårigheter kan undanröjas, torde emellertid rätt goda möjligheter finnas att åstadkomma en frivillig omflyttning under den närmaste tiden, särskilt som det kan förmodas att stegrade krav på levnadsstandard får till följd ökad avgång från bosättningar av här förevarande slag.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att det många gånger visat sig, att de verkliga kostnaderna för avflyttningen är så ringa, att med tillämpning av nuvarande bestämmelser flyttningsbidraget blir alltför obetydligt för att medföra tillräcklig hjälp för arrendatorn vid en avflyttning, ehuru arrendets upphörande ur kronans synpunkt framstått såsom angeläget. Från lantbruksnämnderna har sålunda meddelats, att i en del fall avsedd förflyttning och nedläggning icke kunnat genomföras av den anledningen, att lägenhetshavaren icke haft tillräckliga ekonomiska resurser att bosätta sig på annat håll. Visserligen kan — förutom bidraget till flyttningskostnaderna — avträdesersättning ifrågakomma för värdet av de förbättringsåtgärder, som arrendatorn nedlagt på lägenheten i form av byggnadsarbeten och uppodlingar. Härvidlag rör det sig dock endast om tämligen små belopp. Det är förståeligt om arrendatorn — som så länge han är kvar på lägenheten åtnjuter förmånliga upplåtelsevillkor med bl. a. låg avgäld och husbehovsvirke — tvekar att börja en ny tillvaro med det ganska blygsamma startkapital, som han kan förfoga över. Vid övertagande av jordbruk på annat ställe får han räkna med att köpa bohag, djur och andra inventarier. Dessutom måste den, som vill övergå till annan verksamhet, bereda sig på att bosättningen på den nya platsen drager med sig en hel del utgifter utöver vad själva flyttningen kostar.

Lantbruksstyrelsen anser, att kronan icke kan undandraga sig att sörja för att bostäderna hålles i människovärdigt skick, så länge lägenheten är utar-

renderad och bebodd. Under löpande arrendeperiod bör kronan därför icke rimligen intaga den ståndpunkten att vägra arrendatorn det bidrag i form av byggnadshjälp med upp till 80 å 90 procent av kostnaderna för byggnadernas upprustning, som förutsattes i 1950 års kungörelse. Följden härav blir att kronan — om arrendatorn motsätter sig förflyttning — nödgas påtaga sig kostnader till vanligen betydande belopp för att vidmakthålla lägenhetens åbyggnader. När det som här är fråga om lägenheter, som bedömes icke bli bestående för framtiden, strävar styrelsen givetvis efter att begränsa investeringarna till att hålla befintliga byggnader användbara endast tills vidare. Det finnes emellertid lägenheter med så bristfälliga åbyggnader, att det icke lönar sig att söka reparera dem. Ombyggnad för att hålla dem beboeliga under innehavarens återstående tid kan draga kostnader upp till flera 10 000-tals kr. för en lägenhet.

Enligt lantbruksstyrelsens mening är det rimligt, att myndigheterna får viss frihet att förhandla om skäligt stöd till arrendatorerna, avseende ej blott de direkta flyttningskostnaderna utan också omställningskostnaderna vid övergång till annat jordbruk eller till annan verksamhet. Starka sociala motiv synes föreligga för att ge lägenhetshavare, som har att draga sig fram på knappa inkomster och under hårda förhållanden, tillfälle att finna en dragligare tillvaro. Härtill kommer att det för kronan i åtskilliga fall skulle vara en kostnadsbesparing att lämna ökad engångshjälp vid avflyttningen och därmed få arrendekontraktet avlöst. Ur såväl arrendatorernas som jordägarens synpunkter finner styrelsen det angeläget att åtgärder överväges, som är ägnade att tillrättalägga och öka möjligheterna att med en mera generös insats från kronans sida underlätta arrendatorernas avflyttning även i sådana fall, där nuvarande flyttningsbidrag visat sig otillräckliga.

Såsom framgår av det föregående är flyttningsbidragets storlek f. n. beroende av beloppet för den utgående avträdesersättningen. Även om denna sammankoppling kan ha ett visst berättigande så till vida, att behovet av flyttningsbidrag påverkas av vad arrendatorn kan påräkna såsom avträdesersättning, kan enligt lantbruksstyrelsen å andra sidan invändas att man därigenom premierar den som varit mindre verksam för att förbättra sin lägenhet. Att en arrendator, som exempelvis nedlagt kostnader och omsorg på att vårda sina åbyggnader, är mindre hågad att bryta upp från lägenheten, ehuru denna med hänsyn till bristande försörjningsunderlag visar sig otjänlig att bestå, kan vara förklarligt. Likaså måste en arrendator ställa sig oförstående till att fördenskull tillerkännas mindre flyttningsbidrag. Med hänsyn härtill anser styrelsen, att flyttningsbidraget i fortsättningen icke göres beroende av den avträdesersättning, som arrendatorn kan vara berättigad till. Redan en sådan ändring skulle förbättra möjligheten att underlätta förflyttningar, nämligen i de fall då avträdesersättning samtidigt ifrågakommer. Vidare bör bidragsbeloppet icke ovillkorligen utmätas endast med hänsyn till storleken av de verkliga direkta flyttningskostnaderna utan även med beaktande av sådana omställningskostnader, som i det föregående berörts, såsom för inköp av levande och döda yttre inventarier samt

för bestridande av utgifter för utrustning vid övergång till annan verksamhet. När det på grund av särskilda omständigheter och ömmande skäl befinnes påkallat, bör bidraget kunna utökas utöver nu gällande maximibelopp. Någon objektiv norm för utmätande av bidragsbeloppet torde under sådana ändrade förhållanden svårigen kunna och lämpligen icke bära uppställas. I stället bör det lämnas öppet att avväga detta belopp efter prövning i varje särskilt fall. Enligt styrelsen får emellertid förutsättas, att bidraget i regel bör kunna bestämmas efter vissa beräkningsgrunder i huvudsaklig anslutning till omkostnaderna vid förflyttningen. Belopp därutöver bör beräknas endast i undantagsfall, när så erfordras för att komma till rätta med det särskilda fallet. Det måste givetvis tillses, att det i praktiken icke går därhän att bidragsbeloppet tenderar mot maximum. Vid förhandling härom torde arrendatorn ha ett starkt utgångsläge, eftersom kronan såsom jordägare har att bära huvudparten av kostnaderna för lägenhetens upp- rustning.

De av lantbruksstyrelsen föreslagna ändrade grunderna för beräkning av flyttningsbidrag torde få till följd, att bidraget icke bör begränsas till högst 5 000 kr. såsom hittills. Enligt styrelsen är det önskvärt att, när sagda belopp visar sig otillräckligt, möjlighet står öppen att bevilja högre bidrag, förslagsvis intill 10 000 kr. Vidare förefaller den hittillsvarande ordningen, att flyttningsbidrag liksom avträdesersättning skall beviljas av styrelsen, innebära en onödig omgång. Beslutanderätten i dessa ärenden torde lämpligen kunna anförtros åt lantbruksnämnderna. Vad beträffar avträdesersättningen är grunderna för dennas beräkning angivna i författningen. Praxis på området har numera nått sådan stadga, att beslut bör kunna fattas av nämnderna. För dessa skulle det dessutom innebära en fördel att kunna ge besked om beloppens storlek redan vid förhandlingarna med arrendatorn. Beslut om förhöjt flyttningsbidrag, d. v. s. med belopp över 5 000 kr., torde dock lämpligen, bl. a. för att vinna likformighet i bidragsverksamheten hos nämnderna, böra underställas lantbruksstyrelsen för prövning och godkännande.

Lantbruksstyrelsen erinrar om att på lägenheter, som är nedlagda såsom jordbruk, understundom kan finnas åbyggnader vilka icke är i sämre skick än att de kan användas. När så är fallet bör lantbruksnämnden förhandla med revirförvaltaren, huruvida domänverket kan ha intresse av att utnyttja dem till bostäder åt skogsarbetare eller för annat skogligt ändamål. Det bör enligt styrelsen också undersökas, om byggnadernas fortsatta förvaltning bör överflyttas på länsstyrelsen för att tillgodose turiständamål eller för annan användning enligt länsstyrelsens bedömande. Då lantbruksnämnden i fortsättningen icke bör förvalta dylika byggnader, bör nämndens befattning med dem endast avse deras tillvaratagande för annan jordbrukslägenhet och i sista hand försäljning eller rivning. Det synes nämligen icke lämpligt, att byggnaderna får stå kvar, då det kan befaras, att de eljest kommer att bli tillhåll för obehöriga och mindre önskvärda personer. I och

med nedläggningsbeslutet återgår lägenhetens markområde till domänverkets förvaltning.

Enligt lantbruksstyrelsen förekommer det, att arrendatorer bosatt sig på annat håll men fortfar att begagna lägenheterna, kanske främst för jakt och fiske. Sådana arrendatorer är därför ovilliga att avträda lägenheterna för nedläggning. Styrelsen förordar, att sistnämnda arrendatorer bör — efter vederbörlig uppsägning av arrendekontrakten — kunna tillerkännas avträdesersättning i vanlig ordning men något flyttningsbidrag bör ej ifrågakomma. Med åbyggnaderna bör förfaras såsom nyss föreslagits i fråga om andra nedlagda lägenheter.

Ett genomförande av lantbruksstyrelsens här framlagda förslag i syfte att underlätta frivillig avflyttning och nedläggning av otjänliga lägenheter torde få anses innebära en välbetänkt och social investering, som kan förväntas bli till båtnad för såväl berörda folkgrupp som samhället i övrigt. Härigenom torde familjer i beträngt läge kunna förhjälpas till bättre utkomst-möjligheter och statsverket besparas kostnader för dessa lägenheters vidmakthållande. Styrelsen antyder därmed tillika, att förslaget icke medför ökade anslagskrav för verksamheten med lägenheternas förvaltning. Såsom styrelsen framhållit i det föregående kommer de föreslagna åtgärderna att i fortsättningen föranleda en påtaglig minskning av medelsbehovet för ändamålet.

Yttrandena

Lantbruksstyrelsens förslag att genom ändring av bestämmelserna om avträdesersättning och flyttningsbidrag underlätta frivillig avflyttning från otjänliga kronolägenheter och nedläggning av sådana lägenheter tillstyrkes i princip av *samtliga remissinstanser*. I något av de avgivna yttrandena göres dock på vissa punkter erinringar mot förslaget.

Riksräkenskapsverket anser sig icke böra tillstyrka bifall till den föreslagna höjningen av flyttningsbidragens maximibelopp. Denna höjning kan enligt riksräkenskapsverkets mening medföra en stark lockelse att avflytta även för sådana personer, som eljest har intresse av att kvarstanna å sina kronolägenheter. Därigenom skulle ifrågavarande områden förlora en alltför stor del av sina bebyggare. En sådan utveckling kan enligt riksräkenskapsverkets mening icke vara önskvärd och torde ej heller ha åsyftats med denna bidragsgivning. Riksräkenskapsverket framhåller, att i samband med det av riksdagen år 1954 fattade beslutet om höjning av flyttningsbidragen föredragande departementschefen — i anledning av 1948 års kronolägenhetsutrednings förslag om uppräknig av bidragens maximibelopp — uttalade att bidragen dittills syntes ha väl tillgodosett de syften, som varit avsedda därmed. Med detta uttalande måste enligt riksräkenskapsverket närmast ha avsetts ett avstyrkande av förslaget (IX ht 1954 s. 269).

Statskontoret förutsätter beträffande höjningen av maximigränsen för flyttningsbidragen, att ersättningsbelopp utöver 5 000 kr. medges endast i sådana fall, då det ur kronans synpunkt är angeläget att avflyttning sker

från lägenheten. I fråga om beviljande av flyttningsbidrag och avträdesersättning anser statskontoret, att beslutanderätten härutinnan ej bör överflyttas till lantbruksnämnderna utan som hittills handhas av lantbruksstyrelsen.

Domänstyrelsen ansluter sig till lantbruksstyrelsens uppfattning, att det är angeläget att nedläggandet av de kronolägenheter, som bör avvecklas, underlättas genom att en frivillig avflyttning uppmuntras. I detta sammanhang påpekar domänstyrelsen emellertid, att vissa lägenheter, som icke ur allmän synpunkt kan anses fylla någon uppgift av betydelse, ändock blir bestående under de nuvarande innehavarnas livstid, varvid dessa icke bör vägras byggnadshjälp i rimlig omfattning. Vad angår lantbruksstyrelsens tolkning av gällande bestämmelser i fråga om flyttningsbidrag framhåller domänstyrelsen, att enligt dennas mening någon författningsändring ej erfordras för att sådant bidrag skall kunna utgå med högre belopp än som motsvarar själva flyttningskostnaden. Domänstyrelsen anför härom vidare följande.

I ett över 1948 års kronolägenhetsutrednings förslag om ändrade bestämmelser beträffande flyttningsbidrag till innehavare av kronolägenheter avgivet yttrande, vilket redovisades i 1954 års statsverksproposition, anförde domänstyrelsen, att det ännu fanns ett stort antal lägenheter, där på grund av svaga försörjningsmöjligheter investering av kapital i byggnader ej ansågs böra ske och där nedläggning borde övervägas om icke förr, så då reparation av byggnadsbeståndet blev aktuell. I dylika fall var möjligheten att bevilja flyttningsbidrag till stor nytta. Den senare utvecklingen har enligt domänstyrelsen bestyrkt riktigheten av detta uttalande. Utbetalade flyttningsbidrag har i många fall varit till väsentlig hjälp för de avflyttande lägenhetshavarna, när det gällt för dem att skaffa sig annan bostad. Utan dessa bidrag skulle de stundom varit nödsakade att behålla lägenheterna, varvid investeringar i form av byggnadshjälp knappast kunnat undvikas. Domänstyrelsen har för sin del, med stöd av flera uttalanden i förarbetena till författningarna, ansett det vara fullt klart att flyttningsbidragen är avsedda att i vissa fall verka som omställningsbidrag. Flyttningsbidrag utöver själva flyttningskostnaderna har efter prövning i varje enskilt fall utbetalats icke endast, då arrendatorn förvärvat egen jordbrukslägenhet eller inköpt fastighet för att driva annan rörelse, utan även eljest då vederbörande varit i behov av bidraget för att kunna anskaffa annan bostad för sig och sin familj. Domänstyrelsens erfarenheter bekräftar vad lantbruksstyrelsen uttalar om önskvärdheten av att arrendatorerna i vissa fall kan erhålla flyttningsbidrag av sådan storleksordning, att det blir en effektiv hjälp vid startandet av en ny verksamhet. Direkta förhandlingar med arrendatorn synes dock domänstyrelsen i regel icke vara någon lämplig väg. Ett av domänstyrelsen hittills tillämpat förfaringssätt med en skälighetsprövning grundad på yttranden av vederbörande jägmästare och överjägmästare synes ha fungerat väl.

Enligt domänstyrelsen synes det vara tveksamt, hurvida flyttningsbidragets storlek bör göras oberoende av hur stor avträdesersättning som utgår. Nuvarande regler tager främst sikte på arrendatorns behov av startkapital vid omställningen till ny verksamhet eller anskaffande av bostad för sin ålders dagar. Härvid är givetvis den, som endast är berättigad till en rela-

tivt obetydlig avträdesersättning, mest beroende av flyttningsbidragets storlek. Även om flyttningsbidragets maximibelopp göres oberoende av avträdesersättningens storlek, torde man enligt domänstyrelsen dock kunna förutsätta, att vederbörande myndighet vid sin prövning av de enskilda fallen beaktar nämnda förhållande. Därför kan domänstyrelsen tillstyrka den av lantbruksstyrelsen föreslagna ändringen härutinnan.

Domänstyrelsen tillstyrker sådan ändring av gällande bestämmelser, att i vissa ur det allmännas eller statsnyttans synpunkt angelägna fall högre flyttningsbidrag kan utgå. Därvid anför domänstyrelsen bl. a. följande.

Även om gällande bestämmelser för domänverkets äldre lägenheter fungerat tillfredsställande vad beträffar flyttningsbidragen förekommer stundom fall, där bidragens nuvarande maximibelopp visat sig otillräckliga. I förenämnda yttrande över 1948 års kronolägenhetsutrednings förslag nämnde domänstyrelsen vissa fall, då högre flyttningsbidrag borde få utgå för att underlätta frivillig uppgörelse om avträdande till kronan av lägenhet, där det allmännas intresse så krävde, och detta även om lägenheten ej nedlades. Yttrandet utmynnade i en hemställan, att det måtte utfärdas en bestämmelse av den innebörden, att domänstyrelsen — därest styrelsen skulle finna det allmännas intresse kräva att kronatorp eller annan kronolägenhet borde avträdas till kronan i samband med områdets överlämnande från domänverkets förvaltning till annan kronans förvaltning eller till enskild ägare — fick tillerkänna lägenhetshavaren flyttningsbidrag med högst 6 000 kr. Efterhand som genomförandet av arronderingsbyten mellan domänverket och skogsbolagen fortskridit har det allt klarare visat sig, dels att tillkomsten av en bestämmelse av denna innebörd är synnerligen angelägen, dels att det föreslagna maximibeloppet, 6 000 kr., knappast skulle vara tillräckligt för att i önskvärd omfattning underlätta lösandet av hithörande problem.

I anslutning härtill tillstyrker domänstyrelsen, att lantbruksstyrelsens förslag bifalles på så sätt, att flyttningsbidrag i undantagsfall må beviljas med högre belopp än 5 000 kr., dock högst med 10 000 kr. Vidare förordar domänstyrelsen, att åtgärder vidtages för att möjliggöra beviljande av flyttningsbidrag intill samma högsta belopp, där det allmännas intresse kräver, att kronolägenhet avträdes till kronan, även om lägenheten ej nedlägges som jordbrukslägenhet och innehavaren icke avflyttar från densamma. Domänstyrelsen understryker, att den i sitt förevarande yttrande icke gjort någon åtskillnad mellan kronolägenheter ovanför odlingsgränsen och lägenheter nedanför denna gräns. Domänstyrelsen förutsätter, att eventuella ändringar i bestämmelserna rörande flyttningsbidrag skall bli tillämpliga för båda kategorierna. Slutligen erinrar domänstyrelsen om att den i ärenden beträffande avträdesersättning och flyttningsbidrag förbehållit sig beslutanderätten i syfte att vinna större enhetlighet i tillämpningen av bestämmelserna.

Bostadsstyrelsen anser — liksom länsbostadsdirektörerna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län — att ett genomförande av lantbruksstyrelsens förslag kommer att bli till fördel icke bara för de berörda lägenhets-havarna utan även för statsverket.

Länsstyrelsen i Jämtlands län erinrar om den viktiga uppgiften, som lägenheterna på renbetesfjällen fyller framför allt såsom replipunkter för

lappväsendet, renskötseln, räddningstjänsten och turistväsendet. Mot denna bakgrund måste det enligt länsstyrelsen vara ett allmänt intresse att söka bibehålla dessa lägenheter. Strävandena härutinnan får dock icke gå så långt, att statsverket åsamkas kostnader, som icke svarar mot nyttan av lägenheternas bibehållande, och att arrendatorernas berättigade intressen trädes för nära. Om emellertid lägenheternas nedläggande, efter övervägande av samtliga på frågan inverkan omständigheter, skulle befinnas lämpligt eller t. o. m. påkallat, måste det anses synnerligen angeläget, att arrendatorerna ges möjligheter att erhålla bättre stöd från statens sida än som f. n. står till buds för bestridande icke bara av flyttningskostnaderna utan även av de omställningskostnader, som kan uppstå i samband med flyttningen. De förslag till ökat stöd i dessa hänseenden, som lantbruksstyrelsen i förevarande skrivelse framlagt, finner länsstyrelsen väl avvägda. I samband med att lägenheter å renbetesfjällen nedlägges, bör de ställas under länsstyrelsens förvaltning. Därefter torde länsstyrelsen — med beaktande av bl. a. bestämmelserna i 42 och 56 §§ renbeteslagen — äga att förfoga över byggnaderna å dessa lägenheter.

Länsstyrelsen i Västerbottens län finner det angeläget att framhålla, att de höjda bidragsbeloppen icke leder till att lägenhetshavare förmås att avflytta utan att egentliga skäl härför föreligger. Länsstyrelsen fäster nämligen särskild vikt vid att det om möjligt skapas förutsättningar för ett visst kvarstående bestånd av fjällägenheter, främst ur samfärdselsynpunkt. I fråga om byggnader å nedlagda lägenheter synes det länsstyrelsen ur allmän synpunkt lämpligast, att sådana, som icke erfordras för domänverkets eller lappväsendets verksamhet, säljes för rivning. Även *lantbruksnämnden i Västerbottens län* understryker värdet av att ett visst antal lägenheter inom den egentliga fjällbygden i möjligaste mån bibehålles på grund av deras betydelse för samfärdseln och turismen i dessa trakter. Enligt nämnden torde det också ur militär synpunkt vara av vikt, att dessa trakter ej är helt obebodda.

Lantbruksnämnden i Norrbottens län uttrycker önskemål om att en höjning av flyttningsbidraget utöver det normala kan ske i sådana fall, där saluvärdet med hänsyn till den avträdde lägenhetens olämpliga belägenhet ur försörjningssynpunkt m. m. är lågt. Nämnden biträder förslaget att flyttningsbidraget må kunna uppgå till 10 000 kr. och göres oberoende av avträdesersättningen. Enligt nämnden torde det dock förekomma fall, då det ur det allmännas synpunkt är förmånligare, att lägenheten nedlägges än att den upprustas för belopp, som avsevärt överstiger 10 000 kr. jämte eventuell avträdesersättning. I sådana fall bör möjlighet finnas att — om omständigheterna föranleder därtill — lämna flyttningsbidrag även utöver 10 000 kr. Endast i dessa senare fall synes bidragsfrågan enligt nämndens mening böra underställas lantbruksstyrelsens eller Kungl. Maj:ts prövning. Med den lokalkännedom nämnderna har, bör flyttningsbidrag intill 10 000 kr. kunna beslutas av nämnderna utan att fara föreligger för att prövningen av ärendena skall ske olika för olika län. Nämnden understryker även vikten av att vid ned-

läggning av lägenheter de befintliga husen avyttras, enär i annat fall obehöriga lätt slår sig ned på lägenheten. Nämnden anför härom vidare.

Möjlighet bör även finnas att överlåta bostaden till förre innehavaren såsom sportstuga, om länsstyrelsen och lappfogden ger sitt medgivande därtill. I dessa fall bör givetvis ej avträdesersättning för husen eller, därest innehavaren redan lämnat lägenheten, flyttningsbidrag utgå. Enligt vad nämnden konstaterat synes i flera fall avflyttade innehavare gå med på nedläggning under dessa villkor. Även renskötande lapp bör kunna få övertaga nedlagda lägenheters byggnader. I sistnämnda fall uppkommer dock frågan, om detta skall ske utan kostnader eller, om så ej är fallet, huruvida det bidrag om 5 000 kr., som renskötande lapp kan erhålla för uppförande av bostad, får användas för att förvärva dylika hus. Enligt nämnden bör det även klargöras, om domänverket eller annan statlig inrättning kan övertaga husen utan kostnad sedan lägenhet nedlagts. Beträffande avyttringen av husen i andra fall uppkommer frågan, om upphandlingsförordningens bestämmelser måste tillämpas. Möjlighet bör finnas att avyttra husen efter individuell prövning, i synnerhet om husen skall stå kvar, utan att säljas till högstbjudande. Nämnden föreslår detta med hänsyn till vikten av att få lämpliga ägare till nedlagda lägenheters byggnader, då byggnaderna i de flesta fall är belägna på sådana platser, att någon övervakning av omkringliggande kronans marker och vatten ej kan ske. Slutligen förutsätter nämnden, att i de fall, där innehavaren redan lämnat lägenheten, arrendekontraktet kan uppsägas av nämnden i enlighet med arrendelagen.

Enligt *lantbruksnämnden i Jämtlands län* kommer en ändring av gällande bestämmelser i enlighet med lantbruksstyrelsens förslag att för nämnden vara av stort värde vid den praktiska handläggningen av hithörande ärenden.

Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund anser lantbruksstyrelsens nu framlagda förslag innebära en förbättring i jämförelse med gällande bestämmelser i ämnet men ifrågasätter samtidigt om den föreslagna höjningen av flyttningsbidragets maximibelopp till 10 000 kr. är tillfyllest. Enligt förbundet bör någon övre gräns för bidragens storlek icke fastställas. Skulle en sådan gräns ändock vara nödvändig, bör densamma sättas väsentligt högre än i förslaget. Förbundet har i övrigt anfört bl. a. följande synpunkter på bestämmelserna om avträdesersättning och flyttningsbidrag.

Beträffande avträdesersättning är det i gällande bestämmelser fastslaget, att lägenhetshavaren skall ha ersättning för förbättringsåtgärder, som han vidtagit å lägenheten, men å andra sidan vidkännas avdrag för värdet av material och statsbidrag utav olika slag. Detta avdrag har ingen begränsning bakåt i tiden utan sträcker sig till den första upplåtelsen, som kan ha skett omkring sekelskiftet. Den förste lägenhetshavarens byggnads- och odlingsbidrag samt tilläggsbidrag, som lämnades utan återbetalningsskyldighet, skall avdragas nu utan hänsyn till att lägenheten under mellantiden kan ha bytt innehavare en eller flera gånger. Likaså göres avdrag för de bostadsförbättringsbidrag, som på 1930-talet lämnades lägenheterna genom egnahemsorganen, och för de bidrag till kulturbeten ur det Norrländska skogsproduktionsanslaget, som på 1940-talet beviljades av skogsvårdsstyrelserna. Dessa 2 sistnämnda bidrag, som kan sägas vara av mera allmän karaktär, har lämnats såväl lägenhetshavare som enskilda t. ex. hemmansägare. Om den sistnämnde säljer fastigheten efter några år, har bidragen höjt försäljningsvärdet, så att han får bättre betalt, och något avdrag blir det icke fråga om.

När en äldre lägenhet omförs till kronotorp enligt 1943 års bestämmelser och sedermera avträtts till kronan, fortsätter gamla bidrag, som vidlåder första upplåtelsen att på samma sätt avdragas från såväl jord som byggnader. Enligt sistnämnda bestämmelser skall 1/30 av odlingsjordens värde avdragas, vilket innebär, att om en kronotorpare sitter kvar arrendetiden ut, så har han icke ett öre att hämta för sitt odlingsarbete. Det i husen nedlagda arbetet och kostnaderna samt gjorda förbättringar torde också, skälighetsberoende och okontrollerbara som de är, vid den tidpunkten vara förbrukade, varför kronotorparen icke har något att hämta utan tvärtom kan få betala för slitage och eventuella brister.

Fjällägenhetsupplåtelseerna enligt 1947 års bestämmelser sker på liknande sätt, som det förbundet nyss redogjort för. När därför lantbruksstyrelsen påpekar, att sistnämnda upplåtelseform icke utövat någon märkbar lockelse på innehavarna av äldre fjällägenheter, sedan de förmånliga bestämmelserna i kungörelsen 1950: 339 blivit kända, torde detta sammanhånga med vad förbundet i det föregående anført. Till skillnad från lantbruksstyrelsen betraktar förbundet 1950 års bestämmelser icke som förmånliga. De är dock att föredraga framför dem, som utfärdades åren 1943 och 1947. Enligt förbundets mening borde de i det föregående nämnda statsbidragen ha specificerats i författningen samt begränsats till tiden. Förbundet anser, att endast det statsbidrag för odling och bebyggelse, som lämnats lägenhetshavaren vid den första upplåtelsen, skall kunna avdragas från avträdesersättningen och då endast i det fall, att denne och avträdaren är samme person. Detsamma torde böra få gälla beträffande virke eller annat material, som tillhandahållits av kronan. I alla andra fall torde bidragen vara preskriberade och måste avskrivas.

Förbundet biträder lantbruksstyrelsens förslag, att en översyn göres rörande avträdesersättning och flyttningsbidrag m. m. under förutsättning att förbundets nyssnämnda synpunkter därvid blir beaktade. Verkningarna av 1943 och 1950 års bestämmelser har enligt förbundet alltför tydligt visat, att det icke kan gå i längden att en viss kategori människor skall avkrävas räkenskap för upp till halvsekelgammal krishjälp. Enligt förbundet har detta system bidragit till avfolkningen av kronoparkerna och denna torde komma att fortgå i allt raskare takt, om inga åtgärder vidtages. Att bestämmelserna eventuellt utformas i anslutning till den allmänna arrendelagen kan förbundet icke förorda, då arrendeproblemen å kronoparkerna än så länge är alltför vidlyftiga. Arrendelagen har i detta avseende endast bristvärdering och medger sålunda arrendatorn ej någon ersättning för gjorda förbättringar. Först när och i den mån kronolägenheter av alla slag blivit föremål för avträdesberäkning och fått ny innehavare, kan lägenheterna omfattas av allmänna arrendelagen, ty först då är kronan helt och hållet ägare till lägenheterna. I anslutning härtill föreslår förbundet, att andra stycket 3 § kungörelsen 1950: 339 utgår samt att beträffande kronotorp/43 domänverkets skönmässiga avdrag med 1/30 årligen för jordvärdet från avträdesersättningen icke längre får förekomma.

Beträffande flyttningsbidraget har förbundet redan tidigare i uttalanden till 1948 års kronolägenhetsutredning påtalat, hur godtyckligt detta bidrag lämnas. Detta beror enligt förbundet på bestämmelsens ordalydelse, att flyttningsbidrag må tillerkännas lägenhetshavaren med skäligt belopp. Ifrågasättande flyttningsbidrag har höjts flera gånger men detta saknar betydelse så till vida, att varje förrättningsman kan sätta det värde han anser skäligt och fastställa detta till en bråkdel av den verkliga flyttningskostnaden. Vid avträde utan att lägenheten omedelbart nedlägges utgår intet flyttningsbidrag. Detta är en olägenhet, som enligt förbundet bör rättas till. Det kan nämligen

taga flera år, innan det bestämmes, om lägenheten skall nedläggas eller ej. Avträdaren kan således sedan flera år vara bosatt på annan plats eller avliden, innan flyttningsersättningen bestämmes. Detta betyder också att — om sådant sättes i system — flyttningsbidraget helt förlorar sin uppgift. Bestämmelserna om flyttningsbidrag bör omarbetas. Sådana uttryck som summariskt, förenklat, skäligt m. m. bör enligt förbundet icke stå odefinierade i en lagstiftning.

F. Vissa av turismens och friluftslivets organisationer lämnade synpunkter på hithörande lägenheters betydelse för organisationernas verksamhet

I anslutning till ett uttalande i jordbruksutskottets av 1955 års riksdag godkända utlåtande nr 9 har lantbruksstyrelsen berett turismens och friluftslivets organisationer tillfälle att framlägga sina synpunkter på ifrågavarande lägenheters betydelse för deras verksamhet. Vidare har styrelsen anmodat lantbruksnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län att — efter kontakt med ifrågakommande organisationer inom länen — inkomma med yttranden i ämnet.

Sedan yttranden inkommit till lantbruksstyrelsen från statens fritidsnämnd, Svenska turistföreningen, Svenska turisttrafikförbundet, Skid- och friluftsförbundet samt Reso ävensom från lantbruksnämnderna i förenämnda län, har styrelsen lämnat följande redogörelse för innehållet i de olika yttrandena.

Statens fritidsnämnd har framhållit bl. a. följande.

Nämnden erinrar om att många av ifrågavarande fjällägenheter sedan länge haft och säkerligen i vissa fall fortfarande har betydelse som replipunkter för färder i de nordliga fjäll- och skogsbygderna. Icke minst gäller detta för turister. Särskilt värd att uppmärksamma finner nämnden den fasta bebyggelsens och bosättningens betydelse ur säkerhetssynpunkt vid färder i fjället vintertid.

Fjällturismen har under senare årtionden i betydande utsträckning koncentrerats till större turistanläggningar inom relativt begränsade områden. Många fjällfarare söker sig likväl gärna till mer avsides liggande trakter icke minst av ekonomiska skäl i förhoppning att där erhålla en enklare och billigare inkvartering. Det förefaller sannolikt, att om ur turistisk synpunkt lämpligt belägna fjällgårdar blir upprustade, så att de kan erbjuda ett enkelt, men dock rimliga anspråk tillfredsställande logi för mindre grupper av fjällfarare, dessa logimöjligheter skulle bli väl utnyttjade under förutsättning att deras existens blir mer allmänt känd. Därigenom skulle också skapas vissa, sannolikt väl behövliga biinkomster för befolkningen i dessa bygder.

En förutsättning för en upprustning av fjällägenheter i syfte att åstadkomma replipunkter för reselivet synes nämnden vara, dels att de är lämpligt belägna, dels att logiutrymmena erhåller en likformig standard, dels att fjällägenheternas innehavare är villiga att i viss utsträckning bedriva gästgiverirörelse och kan anses besitta kvalifikationer härför.

I samband med en eventuell upprustning av fjällägenheter i ifrågavarande syfte bör desamma enligt nämndens mening inlemmas i det system av färdleder, som huvudsakligen genom Svenska turistföreningens försorg upprättats i fjällbygderna. Ur säkerhetssynpunkt bör tillfartslederna till des-

sa nya replipunkter i behövlig utsträckning tydligt markeras. De åtgärder, som kan ifrågakomma, synes nämnden lämpligen böra ske i samförstånd med dels turistföreningen, som kan förmodas ha intresse av att ytterligare utvidga sitt nät av färdleder, dels lokala turistorganisationer samt kommunala och andra lokala myndigheter. Dessa myndigheter torde ha goda förutsättningar att jämväl bedöma vederbörande lägenhetshavares lämplighet att bedriva en gästgiverirörelse av det slag som här avses.

Under hänvisning till det anförda betonar nämnden för sin del önskvärdheten av att fjäll- och kronolägenheter, som till påtagligt gagn för såväl innehavarna som reselivet kan tjäna som rast- och övernattningsställen, bibehållas och försättes i sådant skick, att de kan tillgodose dessa syftemål.

Svenska turistföreningen har anfört i huvudsak följande.

De svenska fjällen har i alltmer utpräglad grad kommit att bli ett av landets viktigaste fritidsområden, varvid utvecklingen också gått i den riktningen att färderna inom området alltmera företages även vintertid. Såväl under vandringar på sommaren som skidfärder under vintern färdas varje år ett stort antal personer genom olika delar av fjällområdet. Det är givetvis av stort värde att under sådana färder kunna finna replipunkter i bebodda platser, vilka ofta utgjorts av de ifrågavarande fjällägenheterna. Dessa lägenheter har därigenom kommit att få stor betydelse för reselivet. Vidare har lägenheterna ofta lämnat möjlighet till logi och lagade måltider och därutöver såsom den mänskliga odlingens utposter i dessa öde trakter givit värde och innehåll åt turistfärden. Det har därvid ofta blivit ett växelspel, så att fjällägenheterna för turisterna kommit att bli tilldragande turistmiljöer, samtidigt som turisterna i ersättning för erbjudet gästrum och måltider tillfört lägenhetshavarna extra inkomster.

Sålunda har sedan gammalt många av fjällägenheterna kommit att bli turistplatser genom innehavarnas eget intresse och egna åtgärder, varvid givetvis personlig fallenhet hos vederbörande innehavare varierat likaväl som den enskildes möjlighet att själv anskaffa lämplig inventarieutrustning växlat från plats till plats.

Från föreningens sida har, såsom komplement till denna av innehavarna själva ombesörjda utrustning och blygsamma rörelse, åtgärder vidtagits på så sätt, att föreningen på ett antal platser i de båda nordligaste länen träffat avtal med dem, som bebott en för färdelivet betydelsefull fjällgård. Enligt dylikt avtal skall något rum i gården hållas tillgängligt för turister mot skälig ersättning och mot att föreningen bidrager till utrustningen i sådana rum med sängar, sängkläder, linne, husgeråd, porslin etc. På några håll har föreningen därjämte underlättat inköp av utombordsmotorer för båttrafik över eljest mera svårforcerade vattendrag, varvid föreningen vanligen betalat en motor kontant och vederbörande person därefter under en följd av år fått såsom räntefritt lån amortera de medel, som behövts för ett vanligen kraftigt rabatterat inköp av motorn. Det har också under senare år förekommit, att föreningen fått framställning om bidrag till roddbåtar vid vissa fjällägenheter.

Det är sålunda uppenbart, att föreningen för sin del fäst stort avseende vid fjällgårdarnas betydelse för fjällturismen. En genomgång i detalj av de kartor med ifrågavarande fjällägenheter, som ställts till föreningens förfogande, ger vid handen, att vissa av dem torde få anses ha stor betydelse ur turismens synpunkt. I en förteckning har upptagits ett 90-tal sådana lägenheter. Föreningen förordar, att de sålunda uppräknade lägenheterna i första hand bibehållas och upprustas i så snabb takt som möjligt. Enligt föreningen vore det mycket önskvärt, om ett eller flera gästrum kunde stå

till förfogande för turister och om en enkel utrustning för sådant ändamål kunde ske, eventuellt genom berörda myndigheters försorg. Om en lägenhetshavare icke kan eller vill åtaga sig mathållning för turister, bör de upplåtna rummen utrustas så, att gästerna genom självhushåll kan sörja för sina egna måltider. Ett särskilt värde ur säkerhets- och fjällräddningssynpunkt är, om telefonförbindelse finnes eller kan anordnas till lägenheten. Även om en fjällägenhet skulle komma att stå obebodd, är det mycket önskvärt, att eventuellt existerande telefonförbindelse icke under några förhållanden nedlägges utan noggrann prövning, om förbindelsen kan vara av betydelse ur sådan säkerhetssynpunkt.

Föreningen uttalar slutligen sin beredvillighet att under hand framföra de mera detaljerade önskemål och synpunkter, som kan komma att gälla olika fjällägenheter och övriga kronolägenheter, varvid ett samråd lämpligen torde kunna ske genom de berörda länens myndigheter.

Svenska turisttrafikförbundet, som i första hand har att bevaka de utländska turisternas intressen, framhåller i sitt yttrande betydelsen av att de öskattbara rekreationstillgångarna i den svenska fjällvärlden vidmakthålles och göres tillgängliga för turismen. En viktig förutsättning härför är, att trakterna ovan odlingsgränsen till viss grad är befolkade av bofasta invånare med byggnader i gott skick.

I sitt yttrande anser *Skid- och friluftsförbundet* det vara absolut nödvändigt, att kronolägenheterna finnes kvar i fjällvärlden, i synnerhet som de i regel ligger i områden, vilka annars skulle vara utan bebyggelse. Vidare anföres i yttrandet bl. a. följande.

Det vore önskvärt, om lägenheterna kunde byggas något större än för resp. familjs direkta behov. Därigenom skulle i dylika lägenheter kunna tagas emot turister och sådana som å tjänstens vägnar eller för vetenskapliga ändamål färdas i dessa trakter. Därav skulle såväl turismen och friluftslivet som lägenhetsinnehavarna själva vara betjänta. Icke minst för räddningstjänsten är det viktigt, att detta stundom alltför glesa nät av bebyggelse hålles vid liv. Med hänsyn till räddningstjänsten föreslås, att lägenheterna obligatoriskt utrustas med telefon. Flera lägenheter ligger ur kommunikationssynpunkt strategiskt väl till vid vattendragen och innehavarna har bidrag för att upprätthålla båttrafik i viss omfattning.

Reso — folkrörelsernas rese- och semesterorganisation — framhåller i sitt yttrande, att ifrågakvarande lägenheter på grund av de stora avstånden till och mellan dem saknar praktisk betydelse vad gäller ett inlemmande av lägenheterna i organisationens verksamhet.

Lantbruksnämnden i Jämtlands län, som bifogat yttranden från Jämtlands turistförening och Härjedalens turistförening, har i sitt utlåtande sammanfattningsvis anfört.

De arrendelägenheter i fjällen, som nämnden har att förvalta, har en väsentlig betydelse för turismen och friluftslivet. I de fall arrendelägenheterna ligger ensamma kan de under nuvarande förhållanden icke till fullo tillgodose turismens intressen. Det borde i första hand vara möjligt att bygga bostäder med större utrymmen. Nuvarande byggpraxis med bostadshus om 2 rum och kök, med möjlighet för arrendator att själv påkosta inredningen av ytterligare 2 rum på övre våningen, har visat sig lämplig men

är icke till fyllest. Vanligen bor mer än en familj (föräldrar och gifta barn) på gården eller också är barnantalet så stort, att stugan endast i undantagsfall räcker till för turister. Legitima behov av goda utrymmen för andra än turister föreligger ävenledes. Tjänstemän från reviren, lappväsendet och Sveriges geologiska undersökningar har behov av förläggningmöjligheter liksom fjällräddningstjänstens många gånger till ytterlighet ansträngda folk.

För en familj på en enstaka lägenhet är postgången, vinterväghållningen och många andra av samvarons nyttigheter ytterligt betungande. Det är därför önskvärt, att minst 2 familjer kan få bo på sådana ställen. Såväl formella som reella möjligheter bör därför ges för att i högre grad kunna utnyttja dessa lägenheter. I den mera samlade bebyggelsen är behovet av ökade reella resurser icke lika påtagligt. Det kan även, med tanke på de privatägda turistanläggningarna, ifrågasättas om det är lämpligt att genom speciella anordningar gynna arrendatorerna före andra turistvärdar.

Lantbruksnämnden i Västerbottens län har överlämnat yttranden från länets turistförening och länets landskapsförbund av Skid- och friluftsförbundet samt i sitt utlåtande anfört följande.

För egen del framhåller nämnden, att den vid omföring av fjällägenheter till norrländska fjällägenheter eller vid utlämnande av bidrag för upprustning av fjällägenheter noggrant överväger i vad mån lägenheterna kan ha betydelse som reträttplatser för människor, som vandrar i fjällen. Vidare tager nämnden hänsyn till om lägenheten är behövlig för att förse orten med erforderlig arbetskraft. Nämnden är av den uppfattningen, att investeringar i fjällägenheter, som ligger intill landsvägar och samhällen, bör företagas med stor försiktighet. Dessa lägenheter har nämligen icke den betydelse för det allmänna som de i fjällen belägna lägenheterna och bör därför ej heller i samma utsträckning upprätthållas med allmänna medel.

Lantbruksnämnden i Norrbottens län har tagit kontakt med Norrbottens turistförening och Kiruna stads turistnämnd samt i sitt yttrande anfört följande.

Det har visat sig, att man inom dessa organisationer är särskilt intresserad av de fjällägenheter, som är belägna inom den egentliga fjällregionen och i övrigt av lägenheter, belägna i nära anslutning till allmän kommunikationsled och med tillgång till goda fiskevatten. Några bestämda uttalanden i de enskilda fallen har man dock icke nu velat göra utan att först ha fått studera förhållandena på platsen. Nämnden har för avsikt att i dessa frågor även framdeles hålla kontakt med nyssnämnda och eventuella andra intresserade organisationer.

Lantbruksstyrelsen framhåller i anslutning till det anförda, att den övervägt i vilken mån de i turistorganisationernas yttranden framkomna synpunkterna och önskemålen kan tillmötesgå. I sitt tidigare framlagda förslag till vissa ändringar i bestämmelserna rörande fjällägenheter m. m. har styrelsen lämnat vissa synpunkter beträffande standarden på lägenheternas bostadshus. Redan vad styrelsen därvid ifrågasatt torde inrymma icke oväsentliga möjligheter att utnyttja lägenheterna för turistverksamhet. Utöver de bekvämligheter, som styrelsen räknat med skall kunna anordnas inom rimlig kostnadsgräns, torde här återstå endast att taga ställning till huru-

vida det kan låta sig göras att redan från början inreda 1 rum, närmast avsett för turister och andra resenärer. I sitt nyssnämnda förslag har styrelsen uttalat, att det kan finnas särskilda skäl att inreda 1 extra rum, t. ex. vid ensligt liggande lägenheter, där det är ett allmänt intresse att möjlighet till inkvartering föreligger. Enligt styrelsens mening bör sådan åtgärd få bli beroende av ett bedömande från fall till fall. Styrelsen förutsätter, att vederbörande lantbruksnämnd handlar i samförstånd icke endast med lägenhetshavaren utan också med ifrågakommande turistorganisation. Måhända bör det åligga lantbruksnämnd att för kontrolls skull hålla styrelsen underrättad om företag med överutrymme och överutrustning för turiständamål. Årsavgiften liksom brandriskersättningen torde därvid böra fastställas efter samma grunder, som tillämpas för normalutrustning å lägenheten.

Vad därutöver bygges och anlägges för tillgodoseende av turismens intressen, bör betraktas som en angelägenhet fallande utanför ramen för lantbruksorganisationens verksamhet och anslag. Där lägenhetshavaren kan skaffa erforderliga medel i annan ordning, bör det icke möta hinder för honom att påkalla och bekosta mera omfattande anordningar i syfte att kunna bedriva turiströrelse. Härtill bör lantbruksnämnden om möjligt taga hänsyn vid byggnadsföretagets planering. Styrelsen påpekar emellertid, att ett dylikt tillmötesgående icke får öka kronans engagemang med avseende på exempelvis framtida avträdesersättning eller byggnads- och reparationskyldighet, ej heller i fråga om brandrisk och därmed sammanhängande återuppbyggnadsskyldighet efter brand. Brandriskersättningen bör följaktligen beräknas efter värdet av den del av byggnadsföretaget, som hänför sig till kronans insats, medan brandförsäkring för det överskjutande värdet torde få bli lägenhetshavarens ensak att ordna.

Enligt styrelsen torde man kunna utgå från att lägenhetshavare, som ämnar bygga för turiströrelse, vanligen först söker friköpa härför erforderligt område. Uppkommande fråga om friköp av tomt för redan utfört turistbygge eller om kronans inlösen av turistanläggning vid lägenhetsavträde torde få prövas av statsmakterna från fall till fall.

Departementschefen

Den i det föregående lämnade redogörelsen visar, att skilda upplåtelseformer finnes för lägenheter å kronomark i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Olikheten i dessa upplåtelseformer har sin grund i syftet att tillgodose skilda samhällseliga behov inom ifrågavarande områden. Sålunda tillkom bestämmelserna i kungörelsen den 17 juni 1943 (nr 532) angående upplåtelse av kronotorp i avsikt att trygga tillgången på arbetskraft å kronans skogar. Genom bestämmelserna i kungörelsen den 6 juni 1941 (nr 484) angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m. samt i kungörelsen den 29 mars 1946 (nr 132) om upplåtelse till lappar av vissa lägenheter å renbetesfjällarna i Jämtlands län avsågs att bereda utkomst för lappar, som icke längre kunde ägna sig åt renskötseln. Upplåtelseformen norr-

ländsk fjällägenhet enligt kungörelsen den 20 juni 1947 (nr 267), vilken skulle tillämpas å renbetesfjällen i Jämtlands län samt å kronomark ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län, ansågs påkallad främst med hänsyn till den allmänna samfärdseln.

Formerna och de närmare villkoren för upplåtelse av nämnda lägenheter har vid flera tillfällen varit föremål för statsmakternas prövning i syfte att anpassa bestämmelserna till det förändrade tidsläget. I detta sammanhang torde bland annat få erinras om de vid 1950 års riksdag fattade besluten, vilka föranlett dels ändringar i nyssnämnda kungörelser, dels utfärdande av kungörelsen den 2 juni 1950 (nr 339) med vissa bestämmelser rörande äldre kronolägenheter. Med anledning av vad som anförts i jordbruksutskottets av riksdagen godkända utlåtanden 1955: 9 och 1956: 16 samt på grund av ett utav Kungl. Maj:t den 11 maj 1956 lämnat utredningsuppdrag har lantbruksstyrelsen inkommit dels med förslag till ändringar av kungörelserna 1947: 267 och 1950: 339, dels med förslag angående överföring till domänverket respektive försäljning av vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter.

Vad först angår frågan om överföring till domänverkets förvaltning av vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter torde jag få erinra om att belägenheten i förhållande till odlingsgränsen för närvarande är utslagsgivande för vem som skall vara förvaltningsmyndighet beträffande kronolägenheter, varom här är fråga. Sålunda har det ansetts lämpligt, att domänstyrelsen, som bland annat har att tillgodose kronoparkernas behov av arbetskraft, har hand om lägenhetsupplåtelse nedan odlingsgränsen, medan lantbruksorganisationen anförtrotts förvaltningen av kronolägenheterna ovanför nämnda gräns. Den av lantbruksstyrelsen lämnade utredningen, vilken verkställdes i samråd med domänstyrelsen och berörda lantbruksnämnder, har emellertid givit vid handen, att förhållandena inom fjälltrakterna utvecklats därefter, att frågan om uppdelningen av förvaltningen bör tagas under omprövning. Lantbruksstyrelsen har därvid funnit, att till domänstyrelsens förvaltning bör överföras vissa i det föregående närmare angivna lägenheter ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län, vilka är belägna inom skogslandet och vilkas innehavare i större eller mindre utsträckning redan arbetar åt domänverket. Domänstyrelsen har i princip icke haft något att erinra mot detta förslag under förutsättning dock, att det endast blir fråga om lägenheter, som ligger inom vissa närmare angivna områden och vilka kan beräknas bli omförda till kronotorp enligt kungörelsen 1943: 532 (kronotorp/43), eller om lägenheter, med vilkas arrendatorer överenskommelse kan träffas om upplåtelse jämlikt kungörelsen 1950: 339 (kronolägenheter/50). Därvid har domänstyrelsen intagit den ståndpunkten, att det för styrelsen såsom affärsdrivande verk med skogsbruk som huvuduppgift saknas anledning att taga befattning med hithörande lägenheter — för vilkas innehavare hittills icke ifrågasatts något kontraktensligt arbete på

kronoskogarna — i andra fall än där innehavarna är beredda att liksom flertalet av domänverkets arrendatorer åtaga sig skogsarbete. Enligt domänstyrelsens mening bör samtliga lägenheter inom ett geografiskt begränsat område förvaltas av en och samma myndighet, varför överflyttning över huvud taget ej bör komma i fråga, därest någon av arrendatorerna inom området håller fast vid sitt fjällägenhetskontrakt. Lägenheter, som beräknas bli nedlagda inom den närmaste framtiden, bör enligt domänstyrelsens mening avvecklas i de nuvarande organens regi, d. v. s. av lantbruksorganisationen.

Förenämnda utredning utvisar, att inom Jämtlands län någon överföring av lägenheter till domänstyrelsens förvaltning icke torde vara aktuell. Vidare synes med beaktande av de utav domänstyrelsen uppställda förutsättningarna någon meningsskiljaktighet ej föreligga beträffande de lägenheter, som inom Norrbottens län ifrågasättes för överflyttning. Däremot har olika uppfattningar framkommit i fråga om förslaget att till domänstyrelsens förvaltning överföra ett antal norrländska fjällägenheter i Västerbottens län.

Jag ansluter mig till den av lantbruksstyrelsen och domänstyrelsen samstämmigt uttalade meningen om lämpligheten av att förenämnda kronolägenheter i skogslandet ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län överföres till domänstyrelsens förvaltning. Genomförandet av detta förslag är uppenbarligen ägnat att åstadkomma sådan rationalisering och effektivisering av den statliga administrationen på området, som åsyftas i 1956 års riksdagsbeslut. Enligt min mening föreligger emellertid risk, att vid en rigorös tillämpning av de utav domänstyrelsen uppställda villkoren för överflyttning, möjligheterna att förenkla och förbilliga förvaltningen icke kan till fullo tillvaratagas. Innehavarna av de under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheterna i skogsbygderna är i flertalet fall beroende av arbete i kronans skogar och de har därför ofta kontakt med domänverkets lokala förvaltningsorgan. Jag torde vidare få erinra om att lantbruksnämnd vid varje om- eller nybyggnad ävensom annan större investering har att samråda med vederbörande jägmästare i och för bedömning av om ifrågavarande lägenhet behöver bibehållas med hänsyn till behovet av arbetskraft i kronans skogar och om dennas innehavare kan påräkna sådan inkomst, bland annat av skogsarbetet, att lägenheten bör bestå. Även besluten om överföring till upplåtelseformen norrländsk fjällägenhet torde som regel ha grundats på sådan bedömning. Med hänsyn härtill synes det mig uppenbart, att den nuvarande ordningen medför dubbelarbete och att det måste vara mera rationellt, att den arbetsgivande skogliga myndigheten också får förvaltningen om hand.

Även om enligt mitt förmenande starka skäl talar för att domänverket bör övertaga förvaltningen av samtliga de för överflyttning föreslagna lägenheterna, vill jag med hänsyn till de av domänstyrelsen anförda betänkligheterna dock icke motsätta mig, att överflyttning av norrländska fjällägenheter under en viss övergångstid göres beroende av särskilda förutsättningar. Under denna övergångstid, vilken förslagsvis bör bestämmas till 4 år eller intill den 1 juli 1962, torde sålunda i enlighet med domänstyrelsens förslag norr-

ländska fjällägenheter böra ställas under domänstyrelsens förvaltning endast om de kan genom avtal med innehavaren omföras till kronotorp/43 eller kronolägenhet/50. Även sådana kronolägenheter, som beräknas bli nedlagda före den 1 juli 1962, synes böra tills vidare kvarstå under lantbruksnämndernas förvaltning. I den mån de likväl sistnämnda dag alltjämt äger bestånd, bör de då, i likhet med kvarvarande norrländska fjällägenheter inom ifrågavarande områden, överföras till domänverket. Vilka lägenheter som står inför nedläggning bör bedömas av lantbruksstyrelsen efter samråd med domänstyrelsen.

Vad härefter angår spörsmålet om försäljning av vissa under lantbruksorganisationens förvaltning stående kronolägenheter har lantbruksstyrelsen framhållit, att frågan här om har egentlig aktualitet endast i Jämtlands län. Även där torde dock — med hänsyn till de olika intressen, som kan väntas göra sig gällande — friköp i större mängd icke vara att förvänta. Sålunda har enligt lantbruksstyrelsen de statliga förmåner, som tillkommer arrendatorerna i form av byggnadshjälp, virke, bränsle, bete, jakt, fiske m. m., visat sig så värdefulla, att man icke utan särskilda skäl avstår från desamma. Dessutom har från såväl den skogsförvaltande myndigheten som lappväsendets företrädare rests invändningar mot avveckling i större omfattning av arrendeställena genom äganderättsöverlåtelser. Vidare har lantbruksstyrelsen erinrat om att friköp ofta förutsätter stöd i form av statliga lånegarantier och därför bereder föga lättnad för kronan i fråga om kostnader och arbete. Slutligen bör enligt lantbruksstyrelsen uppmärksammas, att länsbostadsnämnderna, som nu icke är inkopplade på verksamheten, kommer att belastas med nya och krävande uppgifter för upprustning av bostäderna på de friköpta lägenheterna. Mot denna bakgrund har lantbruksstyrelsen för sin del begränsat sig till en rekommendation, att kronan skall intaga en principiellt välvillig ståndpunkt till frågan om försäljning av hithörande lägenheter samt att frågan om försäljning skall göras beroende av prövning från fall till fall.

Enligt min mening är det givetvis önskvärt, att sådana lägenheter å kronomark, som icke har någon uppgift av betydenhet att fylla, avvecklas. I varje fall bör staten i fråga om dylika lägenheter icke ikläda sig fortsatta ekonomiska engagement. Såsom framgår av vad jag anför i det följande torde emellertid avveckling av sådan lägenhet oftare komma att ske genom nedläggning än genom försäljning. I förevarande sammanhang vill jag för min del föreslå, att friköp även i fortsättningen skall ske efter prövning från fall till fall under nödigt hänsynstagande till berättigade intressen. Såsom bostadsstyrelsen påpekat, torde det vara nödvändigt att länsbostadsnämndens mening inhämtas i varje försäljningsärende.

Härefter torde jag få ingå på de av lantbruksstyrelsen i övrigt föreslagna ändringarna av bestämmelserna på ifrågavarande område.

Vad angår bestämmelserna om upplåtelse av norrländska fjällägenheter m. m. torde jag få erinra om att dåvarande chefen för jord-

bruksdepartementet i propositionen 1947: 96 uttalade, att stor återhållsamhet borde iakttagas, såvitt angick upplåtelse av nya sådana lägenheter. Med hänsyn härtill ansågs lämpligt, att dylika upplåtelse skulle ske endast efter prövning av Kungl. Maj:t. I fråga om redan förut upplåtna lägenheter inom ifrågasvarande områden förordades i propositionen, att deras omföring till norrländska fjälllägenheter i möjligaste mån skulle underlättas. Emellertid skulle det på grund av den i propositionen samtidigt föreslagna strängare prövningen av förutsättningarna för upplåtelse av nya lägenheter övervägas, om icke även en viss begränsning borde göras i möjligheterna att omföra äldre lägenheter. I detta hänseende skulle i vart fall den regeln tillämpas, att omföring icke skulle få äga rum, där det kunde förväntas, att lägenheten inom den närmaste framtiden skulle komma att nedläggas.

Såsom framgår av lantbruksstyrelsens redogörelse i det föregående har någon nyupplåtelse av norrländsk fjälllägenhet hittills icke skett eller ens ifrågasatts. Omföring till samma upplåtelseform har dessutom förekommit i betydligt mindre omfattning än från början förutsattes. Av de skäl, lantbruksstyrelsen anfört, har jag icke något att invända mot att beslutanderätten i ärenden angående omföring till norrländsk fjälllägenhet och förnyad upplåtelse av sådan lägenhet i fortsättningen tillkommer styrelsen. Däremot finner jag i likhet med vad som uttalats av flera remissinstanser lämpligt, att upplåtelse av norrländsk fjälllägenhet, som skall nyupptagas, alltjämt bör förbehållas Kungl. Maj:ts prövning.

I fråga om beslutanderätten i byggnadsärenden rörande lägenheter under lantbruksorganisationens förvaltning har lantbruksstyrelsen i anslutning till ett uttalande i ämnet i jordbruksutskottets utlåtande 1955: 9 ifrågasatt en vidgad delegering till lantbruksnämnderna. Dessas beslutanderätt beträffande nybyggnader på såväl norrländska fjälllägenheter som övriga lägenheter skulle sålunda utvidgas till att omfatta byggnadsföretag intill en kostnad av 50 000 kronor mot för närvarande 5 000 kronor. Vid sådan höjning av maximigränsen förutsätter lantbruksstyrelsen emellertid, att av styrelsen godkända typritningar i huvudsak tillämpas. Däremot åsyftas ingen ändring av den högsta kostnadsgräns eller 20 000 kronor, inom vilken lantbruksnämnd äger besluta angående förbättring och ombyggnad av befintliga byggnader. Vad lantbruksstyrelsen sålunda anfört kan jag avsluta mig till.

I likhet med lantbruksstyrelsen anser jag, att bindande föreskrifter om standarden på lägenheternas åbyggnader icke heller i fortsättningen bör meddelas. Det torde få ankomma på lantbruksstyrelsen att med beaktande av nutida krav på skälig standard inom ifrågasvarande trakter utfärda närmare anvisningar till lantbruksnämnderna härutinnan. Vid utformandet av dylika anvisningar liksom vid tillämpningen av desamma torde även böra uppmärksammas betydelsen av kontakt i hithörande frågor mellan lantbruksnämnd och vederbörande turistorganisation.

De hittillsvarande föreskrifterna rörande bestämmande av årsavgiften

för hithörande lägenhetskategorier synes vid tillämpningen ha lett till olikartade resultat i de ifrågavarande länen, vilket varit ägnat att väcka irritation. Jag delar därför lantbruksstyrelsens uppfattning om angelägenheten av att avgiftsbeloppen i görligaste mån fastställas efter enhetliga regler. I vad lantbruksstyrelsen härutinnan anfört anser jag mig i huvudsak kunna instämma. Årsavgiften torde sålunda böra fastställas till det belopp, som med hänsyn till fjälltrakternas karga och knappa levnadsvillkor kan befinnas skäligt i förhållande till lägenhetens beskaffenhet och kronans kostnader för densamma. Därvid torde som huvudregel böra gälla, att avgiften skall beräknas enligt den s. k. 1-procentregeln, d. v. s. fastställas till ett belopp, motsvarande 1 procent av kronans kontantutgifter för lägenhetens byggnader. Det torde få ankomma på lantbruksstyrelsen att i huvudsaklig överensstämmelse med de angivna grunderna utfärda närmare riktlinjer för beräkningen av årsavgiften. Då det förutsattes, att lantbruksnämnderna skall fastställa avgifternas belopp under lantbruksstyrelsens överinseende, torde bättre möjligheter ha skapats för en likformig tillämpning av ifrågavarande regler.

I fråga om inventarielånen har lantbruksstyrelsen påpekat, att enligt bestämmelsernas nuvarande utformning fall kan uppstå, då såväl lånets utlämnande som första amortering infaller under samma kalenderår. För att förebygga eventuellt uppkommande olägenheter till följd härav förordar jag, att ifrågavarande bestämmelser kompletteras med ett tillägg av den innebörden, att amorteringsskyldighet ej skall inträda tidigare än 1 år efter det lånet till fullo uppburits.

Då b r a n d r i s k e r s ä t t n i n g e n lämpligen bör bestämmas efter ensartade regler, biträder jag lantbruksstyrelsens förslag, att de av styrelsen angivna författningar, som saknar uttrycklig föreskrift om sådan ersättning, kompletteras i detta hänseende. I enlighet med 1950 års bestämmelser torde ifrågavarande ersättning böra utgå med belopp, som ej överstiger hälften av normal brandförsäkringspremie för byggnaderna. Enligt min mening bör ersättningen inräknas i arrendeavgiften. Såsom styrelsen förordat bör sistnämnda regel äga tillämpning å samtliga under lantbruksorganisationens förvaltning stående lägenhetskategorier inom här ifrågavarande områden. Enhetlighet bör även råda i fråga om skyldigheten att hålla brandredskap.

Såsom jag berört i det föregående, torde avvecklingen av de lägenheter, som ur allmän synpunkt icke lämpligen bör bibehållas, huvudsakligen komma att genomföras i form av n e d l ä g g n i n g. I likhet med lantbruksstyrelsen finner jag det därför angeläget, att i de fall, då kronolägenhet anses böra nedläggas, frivillig avflyttning såvitt möjligt underlättas och påskyndas. Vid flera tillfällen har det i praktiken visat sig, att en önskvärd avflyttning hindrats av att lägenhetshavare icke haft tillräckliga ekonomiska resurser. Det kan vara förstäeligt, att han under sådana omständigheter tvekar att börja en ny tillvaro med det blygsamma startkapital, som kan erhållas

las enligt nuvarande regler. Jag anser fördenskull rimligt, att myndigheterna skall ha viss frihet att vid bestämmandet av flyttningsbidrag utmäta beloppet efter prövning i varje särskilt fall, oberoende av den avträdesersättning, som arrendatorn kan vara berättigad till. Vid denna prövning bör hänsyn tagas icke endast till de direkta flyttningskostnaderna utan även till sådana omställningskostnader, som kan uppstå för inköp av levande och döda inventarier vid flyttning till annat jordbruk eller för bestridande av andra utgifter vid övergång till annan verksamhet. Därvid förutsätter jag emellertid, att flyttningsbidraget i regel skall bestämmas i huvudsaklig anslutning till omkostnaderna vid förflyttningen. När så erfordras för att komma till rätta med särskilda fall, bör dock flyttningsbidraget få överstiga sagda kostnader. De nu föreslagna uppmjukningarna av reglerna om flyttningsbidrag upp till ett belopp av högst 5 000 kronor torde i allmänhet vara till fyllest för att uppnå åsyftat resultat, nämligen att kronolägenheter med otillfredsställande försörjningsunderlag efter frivillig avflyttning kan nedläggas. Fall torde emellertid kunna förekomma, då det är önskvärt, att flyttningsbidrag kan beviljas med högre belopp än 5 000 kronor. Jag vill därför biträda förslaget, att maximigränsen för sådant bidrag höjes till 10 000 kronor. I likhet med statskontoret utgår jag emellertid därvid från att ersättningsbelopp utöver 5 000 kronor skall medges endast i sådana fall, då det ur kronans synpunkt är angeläget, att avflyttning sker. Med hänsyn till att förhandlingar med arrendator om avflyttning föres av vederbörande lantbruksnämnd och då praxis på området numera nått viss stadga, finner jag liksom lantbruksstyrelsen ändamålsenligt, att beslutanderätten om avträdesersättning och flyttningsbidrag anförtros åt nämnderna. Såsom lantbruksstyrelsen förordat torde dock beslut om förhöjt flyttningsbidrag, d. v. s. med belopp utöver 5 000 kronor, böra underställas styrelsen för prövning och godkännande.

De nu förordade ändringarna i bestämmelserna om flyttningsbidrag bör i huvudsak äga tillämpning även å de under domänstyrelsens förvaltning stående lägenhetskategorierna.

Byggnader å nedlagda kronolägenheter bör på sätt lantbruksstyrelsen föreslagit i första hand erbjudas åt domänverket eller länsstyrelsen för att användas till lämpliga ändamål inom ifrågavarande myndighets verksamhetsområde. Möjlighet bör även finnas att låta förre innehavaren behålla bostadsbyggnaden för t. ex. fritidsändamål, förutsatt att länsstyrelsen och i förekommande fall lappfogden ger sitt medgivande därtill. I sådant fall bör givetvis ej avträdesersättning för byggnader och, därest innehavaren redan lämnat lägenheten, ej heller flyttningsbidrag utgå. Också lapp bör i enlighet med vad därom är stadgat kunna få nyttja byggnaderna å nedlagd lägenhet såsom bostad. Visar det sig att byggnaderna icke kan fylla något av nyssnämnda ändamål, bör de i sista hand rivras eller säljas för rivning. I sistnämnda fall synes upphandlingskungörelsens bestämmelser böra till-

lämpas. I och med nedläggningsbeslutet återgår kronolägenhets markområde till domänverkets förvaltning.

Enligt min mening är stora fördelar att vinna genom att bestämmelserna för olika lägenhetskategorier å kronomark så långt möjligt göres likformiga. Det torde därför få ankomma på Kungl. Maj:t att — med beaktande härav — vidtaga de ändringar i hithörande författningar och meddela de föreskrifter i övrigt, som erfordras för ett genomförande av de i det föregående förordade åtgärderna.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

medgiva att bestämmelser rörande dispositionen m. m. av förenämnda kronolägenheter må meddelas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i det föregående.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Malte Olsson